Bogusława Breitkopf

Program nauczania edukacji dla bezpieczeństwa w 8 klasie szkoły podstawowej

Spis treści

Wstęp…… 2

I. Założenia procesu kształcenia i jego cele …… 5

Podstawa programowa przedmiotu *Edukacja dla bezpieczeństwa* ……. 9

II. Charakterystyka programu nauczania …… 15

III. Szczegółowe cele kształcenia i wychowania oraz treści nauczania …… 17

IV. Sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania …… 30

V. Preferowane metody pracy z uczniem …… 36

VI. Formy organizacji zajęć edukacji dla bezpieczeństwa ..…… 39

VII. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia …….. 41

VIII. Materiały dodatkowe – załączniki ……..…… 70

Załącznik nr 1. Kontrakt edukacyjny (przykład) ……..…….. 70

Załącznik nr 2. Przedmiotowy system oceniania ……..…… 72

Załącznik nr 3. Przykład opisania projektu dla uczniów…..…… 77

Załącznik nr 4. Podstawy prawne dotyczące realizacji przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa ……..…..…… 79

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Wstęp

Program nauczania *Edukacja dla bezpieczeństwa* w szkole podstawowej opracowano zgodnie z wymaganiami podstawy programowej zatwierdzonej przez Ministra Edukacji Narodowej (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. Dz. U. z dnia 24.02.2017 r., poz. 356).

Prezentowany program nauczania edukacji dla bezpieczeństwa w szkole podstawowej powstał w związku z reformą polskiego systemu edukacji. Zmiana systemu kształcenia wymaga od nauczycieli opracowania programów nauczania do poszczególnych przedmiotów, uwzględnionych w podstawie programowej kształcenia ogólnego. Niniejszy dokument zawiera treści umożliwiające poznanie problematyki przedmiotu, która ma coraz większe znaczenie w życiu społeczeństwa, a jednocześnie pozwalające na nabycie i doskonalenie umiejętności kluczowych, określonych w podstawie programowej.

Adresatami programu są w równej mierze uczniowie i nauczyciele. Podczas tworzenia programu wzięto pod uwagę charakterystyczne cechy grupy wiekowej młodzieży, dla której jest on przeznaczony. Uczniowie rozpoczynają naukę przedmiotu w szkole podstawowej, a następnie kontynuują w szkole ponadpodstawowej. W tym okresie w rozwoju organizmu zachodzą złożone i burzliwe zmiany anatomiczne i psychiczne – niezwykle istotne z punktu widzenia procesu dydaktycznego.

Proces myślenia młodzieży z tego przedziału wiekowego nabiera charakteru abstrakcyjnego, staje się więc możliwe operowanie pojęciami i sądami, co ułatwia przewidywanie i planowanie sposobów sprawdzania rozwiązań. Rozwinięta pamięć logiczna sprawia, że zapamiętywanie przestaje być mechaniczne, lecz opiera się na rozumieniu docierających informacji.

Dla nauczycieli edukacji dla bezpieczeństwa program może mieć istotny wpływ na organizację ich pracy dydaktyczno-wychowawczej. Proponowany program stanowi próbę odejścia od modelu nauczania podającego, ukierunkowanego na poznanie dużej liczby faktów, a zwraca się ku nauczaniu opartemu na przeżyciach osobistych, ćwiczeniach praktycznych i rozwiązywaniu realnych problemów. Przygotowuje młodzież do bycia aktywnymi członkami lokalnej społeczności,

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

zachowującymi jednocześnie indywidualność i niezależność. Umożliwia przygotowanie młodzieży do kierowania własnym życiem, podejmowania decyzji i ponoszenia za nie odpowiedzialności.

W pierwszym rozdziale programu „**Założenia procesu kształcenia i jego cele**" są podane informacje dotyczące miejsca i znaczenia przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa w procesie kształcenia oraz podkreśla kluczowe umiejętności zawarte w podstawie programowej. Powinny one być osiągnięte w wyniku realizacji zadań edukacyjnych oraz pracy wychowawczej nauczyciela. W celu ułatwienia pracy zamieszczono również podstawę programową przedmiotu, wraz z warunkami pracy i sposobem ich realizacji.

Rozdział drugi „**Charakterystyka programu nauczania**" – zawiera krótką charakterystykę działów. Program składa się z czterech niezależnych od siebie działów. Dzięki temu nauczyciel ma większe możliwości dostosowania programu do warunków realizacji, możliwości i zainteresowań uczniów oraz własnych predyspozycji. Naukę proponuje się jednak rozpocząć od działu dotyczącego podstaw pierwszej pomocy, ponieważ na tych zajęciach uczeń poznaje i doskonali umiejętności niezbędne przez całe życie.

Rozdział trzeci „**Szczegółowe cele kształcenia i wychowania**" obejmuje opis celów ogólnych i celów szczegółowych, które powinny być zrealizowane w poszczególnych działach. W tej części omówiono także sposób realizacji umiejętności kluczowych zawartych w *Podstawie programowej kształcenia ogólnego*. W celu ułatwienia pracy nauczycielowi w nawiasach podano numerację umiejętności opisanej w podstawie programowej.

W rozdziale czwartym „**Sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania**" uwzględniono indywidualizację procesu nauczania zależnie od potrzeb i możliwości uczniów oraz warunków, w jakich program jest realizowany. Przedstawiono w nim wybrane informacje na temat planowania i organizacji procesu kształcenia. Zaproponowane formy i metody pracy dadzą nauczycielowi szansę sprostania temu wymogowi.

Rozdział piąty „**Preferowane metody pracy z uczniem**" zawiera charakterystykę metod aktywizujących ucznia, m.in. pogadanki, wykładu, metaplanu, metody inscenizacji, metody projektów.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

W rozdziale szóstym „**Formy organizacji zajęć edukacji dla bezpieczeństwa**” omówiono trzy podstawowe formy organizacyjne stosowane w przeprowadzaniu zajęć: lekcję, zajęcia terenowe, zajęcia pozalekcyjne, a także karty pracy dla ucznia.

Rozdział siódmy „**Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia**” zawiera podstawowe informacje na temat organizacji procesu pomiaru i oceniania osiągnięć uczniów. Opisane zostały propozycje oceniania osiągnięć uczniów wraz z przykładami kryteriów oceny. Zamiarem autorki jest zwrócenie uwagi na wiele możliwości stwarzania sytuacji egzaminacyjnych oraz położenie nacisku na sprawdzanie praktycznych umiejętności ucznia.

W rozdziale ósmym „**Materiały dodatkowe – załączniki**” zamieszczono materiały dodatkowe, dołączone do programu w celu ułatwienia pracy nauczycielowi. Stanowią one pewien przewodnik dla nauczyciela, niezbędny w pracy dydaktycznej.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

I. Założenia procesu kształcenia i jego cele

Edukacja dla bezpieczeństwa jest obowiązkowym przedmiotem nauczania w zakresie kształcenia ogólnego na dwóch poziomach edukacyjnych: w szkole podstawowej i w szkole ponadpodstawowej. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej* ***z dnia 14 lutego 2017 r.*** *w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej* określa cele edukacyjne i treści kształcenia w zakresie nauczania edukacji dla bezpieczeństwa.

Dla ucznia szkoły podstawowej, będzie to zupełnie nowy przedmiot, w ramach którego powinien być wyposażony w wiedzę i umiejętności przygotowujące go do spełnienia zapisów zawartych w cytowanej podstawie programowej.

Głównym celem zajęć edukacyjnych edukacji dla bezpieczeństwa jest przygotowanie młodego człowieka do działania ratowniczego i nauczenie go udzielania pierwszej pomocy w różnych sytuacjach urazowych oraz wdrażanie do świadomego uczestniczenia w życiu regionu i kraju na wypadek różnych zagrożeń.

Lekcje edukacji dla bezpieczeństwa powinny uświadomić uczniom, jaką rolę będą odgrywać w społeczeństwie, motywować ich do przejmowania odpowiedzialności za podejmowane działania, zachęcać do dalszego rozwoju oraz podnoszenia poziomu wiedzy i umiejętności z zakresu ratowania życia i zapobiegania urazom.

W niniejszym programie zestaw celów ogólnych i szczegółowych, treści kształcenia, procedury osiągania celów oraz pomiar osiągnięć zostały tak dobrane, aby kształtować przede wszystkim umiejętność samodzielnego myślenia (zarówno twórczego, jak i analitycznego) oraz poszukiwania rozwiązań problemów występujących w sytuacjach kryzysowych.

Celem kształcenia ogólnego w szkole podstawowej jest:

1) wprowadzanie uczniów w świat wartości, w tym ofiarności, współpracy, solidarności, altruizmu, patriotyzmu i szacunku dla tradycji, wskazywanie wzorców postępowania i budowanie relacji społecznych, sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia (rodzina, przyjaciele);

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

2) wzmacnianie poczucia tożsamości indywidualnej, kulturowej, narodowej, regionalnej i etnicznej;
3) formowanie u uczniów poczucia godności własnej osoby i szacunku dla godności innych osób;
4) rozwijanie kompetencji takich jak kreatywność, innowacyjność i przedsiębiorczość;
5) rozwijanie umiejętności krytycznego i logicznego myślenia, rozumowania, argumentowania i wnioskowania;
6) ukazywanie wartości wiedzy jako podstawy do rozwoju umiejętności;
7) rozbudzanie ciekawości poznawczej uczniów oraz motywacji do nauki;
8) wyposażenie uczniów w taki zasób wiadomości oraz kształtowanie takich umiejętności, które pozwalają w sposób bardziej dojrzały i uporządkowany zrozumieć świat;
9) wspieranie ucznia w rozpoznawaniu własnych predyspozycji i określaniu drogi dalszej edukacji;
10) wszechstronny rozwój osobowy ucznia przez pogłębianie wiedzy oraz zaspokajanie i rozbudzanie jego naturalnej ciekawości poznawczej;
11) kształtowanie postawy otwartej wobec świata i innych ludzi, aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość;
12) zachęcanie do zorganizowanego i świadomego samokształcenia opartego na umiejętności przygotowania własnego warsztatu pracy;
13) ukierunkowanie ucznia ku wartościom opisanym w preambule podstawy programowej.

Najważniejsze **umiejętności rozwijane w ramach kształcenia ogólnego** w szkole podstawowej to:

1) sprawne komunikowanie się w języku polskim oraz w językach obcych nowożytnych;
2) sprawne wykorzystywanie narzędzi matematyki w życiu codziennym, a także kształcenie myślenia matematycznego;
3) poszukiwanie, porządkowanie, krytyczna analiza oraz wykorzystanie informacji z różnych źródeł;
4) kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowanie;
5) rozwiązywanie problemów, również z wykorzystaniem technik mediacyjnych;

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

6) praca w zespole i społeczna aktywność;
7) aktywny udział w życiu kulturalnym szkoły, środowiska lokalnego oraz kraju.

W procesie kształcenia ogólnego szkoła podstawowa kształtuje kompetencje językowe uczniów podczas realizacji każdego przedmiotu oraz dba o wyposażenie uczniów w wiadomości i umiejętności umożliwiające komunikowanie się w języku polskim w sposób poprawny i zrozumiały. W proponowanym programie nauczania zadbano o to, aby nauczyciel edukacji dla bezpieczeństwa miał możliwość zrealizowania opisanych założeń przez proponowane formy i metody pracy z uczniem.

Treści zamieszczone w programie nauczania edukacji dla bezpieczeństwa zostały dobrane tak, aby dostarczyć uczniowi wiadomości o rodzajach i źródłach współczesnych zagrożeń, sposobach zapobiegania im i zasadach niesienia pomocy w sytuacji zagrożenia życia i zdrowia. Sprzyjają one kształtowaniu umiejętności opisanych w podstawie programowej, a także utrwalaniu postaw niezbędnych do budowania właściwych relacji międzyludzkich. Pomagają też w zrozumieniu odpowiedzialności za podejmowane działania.

Zakłada się, że – w wyniku zorganizowanego procesu kształcenia – program nauczania edukacji dla bezpieczeństwa umożliwi osiągnięcie celów edukacyjnych wymienionych w podstawie programowej.

Na **realizację programu**, zgodnie z założeniami podstawy programowej, należy przeznaczyć **30 godzin**. Budowa i układ programu pozwalają nauczycielowi opracować własną (zmodyfikowaną) wersję programową oraz dostosować sposób realizacji do profilu i warunków środowiskowych szkoły, a także do zainteresowań i możliwości uczniów. Program nie określa ram czasowych na realizację poszczególnych tematów, a jedynie ogranicza się do podania orientacyjnego przydziału godzin, co może być przydatne dla nauczycieli rozpoczynających pracę.

Do właściwej realizacji programu nauczyciel powinien dysponować niezbędnym **sprzętem** i **środkami dydaktycznymi** umożliwiającymi wykonywanie ćwiczeń na fantomach. Do prowadzenia zajęć są potrzebne:

- ☞ apteczka pierwszej pomocy z podstawowym wyposażeniem;
- ☞ bandaże elastyczne i chusty trójkątne – do ćwiczeń praktycznych;
- ☞ rękawiczki, okulary ochronne, maseczki do oddechów zastępczych;

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

- ☞ trójkąt ostrzegawczy, kamizelka odblaskowa, latarka, skalpel;
- ☞ fantomy do oddechów zastępczych: postać dorosła, dziecko i niemowlę;
- ☞ zestaw do imitacji ran i pozoracji urazów (profesjonalne – practoplast – lub modele wykonane przez uczniów);
- ☞ schematy, algorytmy postępowania ratowniczego w różnych urazach, plansze w liczbie pozwalającej na grupową pracę uczniów.

Wskazane jest posiadanie kilku dodatkowych kompletów środków opatrunkowych oraz ochrony indywidualnej, w razie gdyby uczeń zapomniał swojego zestawu ratunkowego określonego w *Załączniku nr 1. Kontrakt edukacyjny* (patrz rozdział 8. „Materiały dodatkowe – załączniki"). Umożliwi się wówczas uczniowi pracę na lekcji i da szansę doskonalenia umiejętności. Proponuje się jednak egzekwowanie **uczniowskiego zestawu ratunkowego**, gdyż w ten sposób wdraża się uczniów do odpowiedzialności.

Należy pamiętać, że wiele pomocy dydaktycznych mogą przygotować nauczyciele wspólnie z uczniami w ramach realizacji metody projektu. Ważne jest również, aby w pracowni był zgromadzony księgozbiór umożliwiający pracę nie tylko z podręcznikiem szkolnym, lecz także z innymi źródłami wiedzy, dającymi możliwość odwołania się do sytuacji w regionie. Wiele ciekawych opracowań można pozyskać z WIOŚ (wojewódzkich inspektoratów ochrony środowiska).

Rozmaite **materiały poglądowe** są dostępne w oddziałach zarządzania kryzysowego, straży pożarnej, policji lub w pogotowiu ratunkowym i na oddziałach SOR (specjalistyczny oddział ratunkowy), a także w WORD (wojewódzkim ośrodku ruchu drogowego), WOPR (wodnym ochotniczym pogotowiu ratunkowym) , oddziałach rejonowych i okręgowych PCK (Polskiego Czerwonego Krzyża). W tych instytucjach warto poprosić również o filmy ilustrujące działania wymienionych służb podczas różnych akcji ratowniczych w regionie.

Innym ważnym źródłem wiedzy jest internet oraz programy komputerowe. Wymaga to wyposażenia pracowni w co najmniej jeden komputer.

Liczebność klas nie powinna przekraczać **30 osób**. W takich klasach ćwiczenia praktyczne, zwłaszcza doskonalące umiejętności udzielania pierwszej pomocy, powinny być wykonywane w grupach. Niestety, w nowym rozporządzeniu MEN (z dnia 14 czerwca 2017 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu realizacji edukacji dla bezpieczeństwa, Dz. U. z dnia 26.06.2017 r., poz. 1239) w sprawie sposobu realizacji przedmiotu edukacji dla bezpieczeństwa nie ma mowy o podziale na grupy.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Podstawa programowa przedmiotu
Edukacja dla bezpieczeństwa

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Rozumienie istoty bezpieczeństwa państwa.
II. Przygotowanie uczniów do działań w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń (katastrof i wypadków masowych).
III. Kształtowanie umiejętności z zakresu podstaw pierwszej pomocy.
IV. Kształtowanie postaw indywidualnych i społecznych sprzyjających zdrowiu.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Bezpieczeństwo państwa. Uczeń:
1) zna i charakteryzuje podstawowe pojęcia związane z bezpieczeństwem państwa, rozumie istotę problemu bezpieczeństwa; wymienia składniki bezpieczeństwa państwa;
2) jest zorientowany w geopolitycznych uwarunkowaniach bezpieczeństwa, wynikających z położenia Polski;
3) zna i przedstawia rolę organizacji międzynarodowych w zapewnieniu bezpieczeństwa Polski.

II. Działania w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń (katastrof i wypadków masowych). Uczeń:
1) wymienia przykłady nadzwyczajnych zagrożeń (pochodzenia naturalnego i wywołane przez człowieka);
2) wymienia zasady ostrzegania ludności o zagrożeniach; rozróżnia poszczególne sygnały alarmowe i środki alarmowe; omawia zasady właściwego zachowania się w razie uruchomienia sygnałów alarmowych;
3) przedstawia obowiązki ludności w sytuacjach wymagających ewakuacji;
4) omawia rolę różnych służb i innych podmiotów, uzasadnia znaczenie bezwzględnego stosowania się do ich zaleceń;

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

5) wymienia przykłady zagrożeń środowiskowych, w tym zna zasady postępowania w razie: pożaru, wypadku komunikacyjnego, zagrożenia powodzią, intensywnej śnieżycy, uwolnienia niebezpiecznych środków chemicznych, zdarzenia terrorystycznego.

III. Podstawy pierwszej pomocy. Uczeń:

1) rozumie znaczenie podejmowania działań z zakresu udzielania pierwszej pomocy przez świadka zdarzenia oraz przedstawia jego rolę;
2) zna zasady bezpiecznego postępowania w miejscu zdarzenia, w tym:
   a) unikania narażania własnego zdrowia,
   b) oceniania własnych możliwości,
   c) rozpoznawania potencjalnych źródeł zagrożenia w kontakcie z poszkodowanym,
   d) wskazywania sposobu zabezpieczenia się przed zakażeniem w kontakcie z krwią i płynami ustrojowymi, stosowania uniwersalnych środków ochrony osobistej;
3) podaje przykłady zagrożeń w środowisku domowym, ulicznym, wodnym, w przestrzeniach podziemnych, w lasach;
4) przedstawia metody zapewnienia bezpieczeństwa własnego, osoby poszkodowanej i otoczenia w sytuacjach symulowanych podczas lekcji;
5) potrafi rozpoznać osobę w stanie zagrożenia życia:
   a) wyjaśnia pojęcie „stan zagrożenia życia”,
   b) wskazuje przyczyny i okoliczności prowadzące do szybkiego pogorszenia stanu zdrowia lub zagrożenia życia,
   c) wyjaśnia rolę układu nerwowego, układu krążenia i układu oddechowego w utrzymywaniu podstawowych funkcji życiowych;
6) wie, jak prawidłowo wezwać pomoc:
   a) wymienia nazwy służb ratunkowych i podaje ich numery alarmowe,
   b) wskazuje, kiedy wezwać pomoc i w jaki sposób przekazać informacje o zdarzeniu;
7) podaje przykład aplikacji na telefon komórkowy wspierającej udzielanie pierwszej pomocy;
8) zna zasady postępowania z osobą nieprzytomną:
   a) wymienia objawy utraty przytomności,

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

b) ocenia przytomność poszkodowanego,
c) ocenia czynność oddychania u osoby nieprzytomnej (trzema zmysłami, przez okres do 10 sekund),
d) wyjaśnia mechanizm niedrożności dróg oddechowych u osoby nieprzytomnej,
e) udrażnia drogi oddechowe rękoczynem czoło–żuchwa,
f) układa osobę nieprzytomną w pozycji bocznej bezpiecznej,
g) zapewnia osobie nieprzytomnej komfort termiczny;

9) systematycznie ponawia ocenę oddychania u osoby nieprzytomnej;
10) zna i wykonuje podstawowe czynności resuscytacji krążeniowo-oddechowej:
a) wyjaśnia pojęcie „nagłe zatrzymanie krążenia”; wymienia jego oznaki,
b) wymienia warunki i czynniki zapewniające resuscytację wysokiej jakości,
c) omawia uniwersalny algorytm w nagłym zatrzymaniu krążenia,
d) wykonuje na manekinie uciski klatki piersiowej i sztuczne oddychanie samodzielnie i we współpracy z drugą osobą,
e) opisuje zastosowanie automatycznego defibrylatora zewnętrznego (AED) oraz wskazuje na jego znaczenie dla zwiększenia skuteczności akcji resuscytacyjnej;
11) wykonuje podstawowe czynności pierwszej pomocy w zadławieniu:
a) wyjaśnia pojęcie i mechanizm zadławienia,
b) omawia schemat postępowania w przypadku zadławienia,
c) wykonuje na manekinie rękoczyny ratunkowe w przypadku zadławienia,
d) wymienia przykłady działań zapobiegających zadławieniu u małych dzieci;
12) zna wyposażenie apteczki pierwszej pomocy: wymienia przedmioty, jakie powinny znaleźć się w apteczce domowej, samochodowej, przygotowanej na wyprawę turystyczną;
13) zna zasady pierwszej pomocy w urazach kończyn:
a) wyjaśnia pojęcia: rana, krwotok,
b) wykonuje opatrunek osłaniający na ranę w obrębie kończyny,
c) wyjaśnia, jak rozpoznać krwotok zewnętrzny,
d) wykonuje opatrunek uciskowy,
e) bezpiecznie zdejmuje rękawiczki ochronne,

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

f) wyjaśnia pojęcie: złamanie,

g) stosuje zasady unieruchamiania doraźnego kości i stawów,

h) wymienia przykłady zapobiegania urazom w sporcie, w domu, w pracy;

14) rozumie, na czym polega udzielanie pierwszej pomocy w oparzeniach:

a) wyjaśnia pojęcie „oparzenie”,

b) omawia zasady postępowania w przypadku oparzenia termicznego,

c) demonstruje metodę chłodzenia w przypadku oparzenia kończyny,

d) wymienia przykłady zapobiegania oparzeniom, ze szczególnym uwzględnieniem środowiska domowego i małych dzieci.

IV. Edukacja zdrowotna. Zdrowie w wymiarze indywidualnym oraz zbiorowym. Uczeń:

1) wyjaśnia zależności między zdrowiem fizycznym, psychicznym, emocjonalnym, a społecznym; wyjaśnia wpływ stresu na zdrowie;

2) wymienia zachowania, które sprzyjają zdrowiu (prozdrowotne) oraz zagrażają zdrowiu, oraz wskazuje te, które szczególnie często występują wśród nastolatków; odróżnia czynniki środowiskowe i społeczne (korzystne i szkodliwe), na które człowiek może mieć wpływ, od takich, na które nie może;

3) omawia krótkoterminowe i długoterminowe konsekwencje zachowań sprzyjających (prozdrowotnych) i zagrażających zdrowiu;

4) dobiera i demonstruje umiejętności komunikacji interpersonalnej istotne dla zdrowia i bezpieczeństwa (odmowa, zachowania asertywne, negocjowanie);

5) wymienia rzetelne źródła informacji o zdrowiu, chorobach, świadczeniach i usługach zdrowotnych;

6) ocenia własne zachowania związane ze zdrowiem, ustala indywidualny plan działania na rzecz własnego zdrowia;

7) ustala, co sam może zrobić, aby tworzyć warunki środowiskowe i społeczne, które są korzystne dla zdrowia (ochrona środowiska przyrodniczego, wsparcie społeczne, komunikacja interpersonalna, współpraca osób, instytucji i organizacji na rzecz zdrowia itp.).

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Warunki i sposób realizacji

Niezwykle istotne jest, aby w trakcie nauczania przedmiotu koncentrować się na kluczowych problemach, szczególnie w aspekcie praktycznym, poświęcając im najwięcej czasu.

W ramach realizacji celu „Rozumienie istoty bezpieczeństwa państwa" ważne jest, aby korzystać z pomocy multimedialnych, które przybliżą uczniom istotę bezpieczeństwa i charakterystykę jego zagrożeń. Zajęcia w tym przypadku powinny też być wspomagane wizytami w instytucjach państwowych, stojących na straży bezpieczeństwa. Istotne znaczenie w rozwoju młodzieży ma wychowanie mające na celu kształtowanie postawy patriotycznej oraz poczucia odpowiedzialności za dorobek minionych pokoleń.

Zajęcia związane z celem „Przygotowanie uczniów do działań w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń (katastrof i wypadków masowych)" powinny obejmować udział uczniów w symulacji ewakuacji szkoły. Uczniów należy wdrażać do dbałości o bezpieczeństwo własne oraz innych, wskazując, w jaki sposób uzyskać pomoc od osób godnych zaufania i służb ratunkowych.

Na zajęciach związanych z celem „Kształtowanie umiejętności z zakresu podstaw pierwszej pomocy", należy zwrócić szczególną uwagę na wykształcenie umiejętności praktycznych, szczególnie rozpoznawania niebezpieczeństw i właściwego reagowania na nie. Istotne jest też kształtowanie poczucia odpowiedzialności za jakość udzielonej pierwszej pomocy. Uczeń, który zaczyna realizację zajęć z zakresu pierwszej pomocy, powinien być należycie przygotowany już w klasach młodszych do reagowania na nagły wypadek.

Niezbędne są pomoce dydaktyczne do skutecznego nauczania podstaw pierwszej pomocy. Do sprzętu pożądanego należy zaliczyć fantom do nauki resuscytacji krążeniowo-oddechowej z obniżoną siłą ucisku klatki piersiowej, apteczkę, tablice i plansze dydaktyczne. Do materiałów szkoleniowych należy zaliczyć maseczki do wentylacji, płyny dezynfekcyjne, gazy opatrunkowe, bandaże, chusty trójkątne itp.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Na zajęciach związanych z celem „Kształtowanie postaw indywidualnych i społecznych sprzyjających zdrowiu" należy przede wszystkim uwzględnić realne potrzeby zdrowotne, edukacyjne i informacyjne danej grupy uczniów (np. otyłość). Konieczne jest przy tym takie ujęcie problematyki, aby uczniowie, których ten problem dotyczy, nie czyli się stygmatyzowani, szykanowani czy wykluczeni ze społeczności uczniowskiej i szkolnej.

Ważne jest skorelowanie treści nauczania przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa z innymi przedmiotami, w tym z wychowaniem fizycznym oraz z programem wychowawczo-profilaktycznym szkoły. Problematyka zdrowia i jego uwarunkowań należy do zagadnień bardzo złożonych, wielodyscyplinarnych.

Zajęcia mogą być uzupełniane innymi formami, wśród których wymienić można:

1) wizyty w instytucjach ratowniczych;
2) spotkania, prelekcje, wykłady z policjantami, strażnikami miejskimi, ratownikami medycznymi, kombatantami, ekologami, psychologami itp.;
3) udział w konkursach, których zakres jest zbieżny z problematyką przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

II. Charakterystyka programu nauczania

Zgodnie z wymogami nowoczesnego nauczania, opartego na aktywności uczących się i wzajemnej współpracy w rozwiązywaniu problemów, program ma strukturę modułową.

W zależności od organizacji procesu kształcenia w szkole, zainteresowań ucznia oraz nauczycielskiej koncepcji kształcenia obronnego młodzieży, moduły (działy) można realizować w dowolnej kolejności. Formy pracy, wymagania stawiane uczniom oraz czas realizacji programu są ustalane między zainteresowanymi osobami.

Program nauczania *Edukacji dla bezpieczeństwa* jest zbudowany z następujących działów:

Dział 1. Bezpieczeństwo i pierwsza pomoc.

Dział 2. Edukacja zdrowotna.

Dział 3. Bezpieczeństwo państwa.

Dział 4. Działania w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń.

Dział 1. Bezpieczeństwo i pierwsza pomoc – z uwagi na istotę poruszanych zagadnień – został potraktowany jako priorytetowy i ma charakter wprowadzający w zagadnienia związane z ratowaniem życia ludzkiego. Po raz pierwszy, w sposób zorganizowany, uczeń szkoły podstawowej przystępuje do realizacji zagadnień ratowania życia.

Po zrealizowaniu treści tego modułu uczniowie nabędą umiejętności oceniania sytuacji i wynikających z niej zagrożeń, nauczą się zasad ratowania życia i zdrowia poszkodowanych, jednocześnie zadbają o bezpieczeństwo swoje i świadków zdarzenia oraz poznają procedury postępowania ratowniczego w różnych urazach.

Realizacja treści pozwoli młodzieży zastanowić się nad cechami, jakimi powinien się wyróżniać ratownik oraz dokonać analizy własnych predyspozycji do myślenia i działania ratowniczego. Głównym celem modułu jest kształtowanie postaw humanitarnych, wrażliwości, empatii i otwartości w stosunku do osób potrzebujących pomocy, cierpiących, będących w sytuacji zagrożenia życia. Ta część programu stanowi podstawę do dalszych działań edukacyjnych na kolejnym etapie kształcenia.

Dział 2. Edukacja zdrowotna – po zrealizowaniu treści tego modułu uczniowie nabędą umiejętności oceniania zachowań zdrowotnych i dokonywania właściwych, sprzyjających zdrowiu wyborów. Potrafią określić własne problemy zdrowotne, odkryć własne potrzeby i możliwości oraz zaplanować swoje działania w sposób właściwy dla rozwoju i utrzymania zdrowia.

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Dział 3. Bezpieczeństwo państwa – w tym module uczeń zrozumie istotę bezpieczeństwa państwa, wynikającego m.in. z położenia geograficznego kraju, pozna rolę organizacji międzynarodowych w zapewnieniu bezpieczeństwa Polski.

Dział 4. Działania w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń – celem zajęć podczas omawiania tego modułu jest przygotowanie uczniów do właściwego zachowania w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń. Istotne jest także wdrażanie młodzieży do przestrzegania procedur postępowania po ogłoszeniu alarmu w szkole, przygotowanie do analizowania informacji dotyczących zagrożeń najbliższego środowiska (szkoła, dom), wyciągania wniosków i planowania bezpiecznych zachowań.

Zaproponowana struktura programu sprawia, że jest on w pełni przejrzysty. Jasno sprecyzowano w nim zakres materiału nauczania, a przyjęta kolejność działów i tematów pozwala pokazać w logicznym związku zagrożenia (przyczyny) i ich możliwe skutki, zalecane działania (czynności) zapobiegawcze w mikro- i makroskali oraz wskazane zachowania podczas niebezpiecznego wydarzenia, mające na celu zminimalizowanie ewentualnych ofiar, osób poszkodowanych i strat materialnych.

Dla nauczyciela realizującego ten program nauczania ważne jest uzupełnienie go zagadnieniami nieujętymi w podstawie programowej, a istotnymi z punktu widzenia zagrożeń życia. Nauczyciel może mieć poczucie, że wszystkie tematy, istotne z punktu widzenia bezpieczeństwa i pierwszej pomocy, zostały przez niego zrealizowane.

Uczeń kończący naukę w szkole jest wyposażony w bagaż umiejętności ratowania życia i zdrowia w różnych sytuacjach, wynikających także z rozwoju cywilizacyjnego. Zadaniem nauczyciela przedmiotu nie jest bowiem przekazanie uczniowi wyłącznie wiedzy i umiejętności niezbędnych do zachowania się np. w wypadku drogowym. Jest to zadanie znacznie szersze. Przecież większość wypadków zdarza się w sytuacjach codziennych, w domu lub podczas urlopu.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

III. Szczegółowe cele kształcenia i wychowania oraz treści nauczania

Aby ułatwić nauczycielowi sprawdzenie zgodności programu z zapisami w podstawie programowej, treści kształcenia i wymagania szczegółowe zamieszczono w tabeli. Przejrzystość zapisu ułatwia także porównanie realizacji treści i rozwijanych umiejętności zawartych w poszczególnych modułach.

Dział 1. Bezpieczeństwo i pierwsza pomoc

Wymagania ogólne do działu 1: Kształtowanie umiejętności z zakresu podstaw pierwszej pomocy.

Treści kształcenia	Wymagania szczegółowe Uczeń:	Punkty w podstawie programowej
1. Istota udzielania pierwszej pomocy • Co to jest pierwsza pomoc? • Organizacja pierwszej pomocy • Bezpieczeństwo podczas akcji ratowniczej • Zasady zachowania bezpieczeństwa podczas wypadku drogowego	• rozumie znaczenie podejmowania działań z zakresu udzielania pierwszej pomocy przez świadka zdarzenia; • przedstawia rolę świadka zdarzenia w pierwszej pomocy; • podaje przykłady zagrożeń w środowisku domowym, ulicznym, wodnym, w przestrzeniach podziemnych, w lasach; • przedstawia metody zapewnienia bezpieczeństwa własnego, osoby poszkodowanej i otoczenia w sytuacjach symulowanych podczas zajęć.	III.1); III.3); III.4)
2. Łańcuch ratunkowy – nie masz prawa go zerwać • Co to jest łańcuch ratunkowy?	• zna zasady bezpiecznego postępowania w miejscu zdarzenia, w tym: ○ unikania narażania własnego zdrowia, ○ oceniania własnych możliwości,	III.2); III.2a); III.2b); III.2c); III.2d); III.5); III.5a);

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

• Bezpieczeństwo ratującego, poszkodowanych i świadków zdarzenia • Wzywanie pomocy	○ rozpoznawania potencjalnych źródeł zagrożenia w kontakcie z poszkodowanym, ○ wskazywania sposobu zabezpieczenia się przed zakażeniem w kontakcie z krwią i płynami ustrojowymi, stosowania uniwersalnych środków ochrony osobistej; • potrafi rozpoznać osobę w stanie zagrożenia życia: ○ wyjaśnia pojęcie „stan zagrożenia życia”, ○ wskazuje przyczyny i okoliczności prowadzące do szybkiego pogorszenia stanu zdrowia lub zagrożenia życia; • wie, jak prawidłowo wezwać pomoc: ○ wymienia nazwy służb ratunkowych i podaje ich numery alarmowe, ○ wskazuje, kiedy wezwać pomoc i w jaki sposób przekazać informacje o zdarzeniu; • podaje przykład aplikacji na telefon komórkowy wspierającej udzielanie pierwszej pomocy; • wzywa odpowiednią pomoc.	III.5b); III.6); III.6a); III.6b); III.7)
3. Ocena stanu poszkodowanych • Triada przeżycia	• wyjaśnia rolę układu nerwowego, układu krążenia i układu oddechowego	III.5c); III.8); III.8a); III.8b); III.8c);

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

• Ocena przytomności lub stopnia świadomości • Ocena oddechu • Ocena urazów i stanu poszkodowanego	w utrzymywaniu podstawowych funkcji życiowych; • zna zasady postępowania z osobą nieprzytomną: ○ wymienia objawy utraty przytomności, ○ ocenia przytomność poszkodowanego, ○ ocenia czynność oddychania u osoby nieprzytomnej (trzema zmysłami, przez okres do 10 sekund), ○ wyjaśnia mechanizm niedrożności dróg oddechowych u osoby nieprzytomnej, ○ udrażnia drogi oddechowe rękoczynem czoło–żuchwa; • systematycznie ponawia ocenę oddychania u osoby nieprzytomnej; • wzywa odpowiednią pomoc.	III.8d); III.8e); III.9)
4. Postępowanie podczas utraty przytomności i zasłabnięć • Przyczyny zasłabnięć i utraty przytomności • Postępowanie przy omdleniach i zasłabnięciach • Pierwsza pomoc udzielana nieprzytomnemu	• zna zasady postępowania z osobą nieprzytomną: ○ wymienia objawy utraty przytomności, ○ ocenia przytomność poszkodowanego, ○ ocenia czynność oddychania u osoby nieprzytomnej (trzema zmysłami, przez okres do 10 sekund), ○ wyjaśnia mechanizm niedrożności dróg oddechowych u osoby nieprzytomnej, ○ udrażnia drogi oddechowe rękoczynem czoło–żuchwa;	III.8); III.8a); III.8b); III.8c); III.8d); III.8e); III.9)

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

	• systematycznie ponawia ocenę oddychania u osoby nieprzytomnej; • wzywa odpowiednią pomoc.	
5. Pierwsza pomoc w zaburzeniach oddychania i krążenia • Ogólne zasady wykonywania resuscytacji krążeniowo-oddechowej • Resuscytacja krążeniowo-oddechowa • Resuscytacja krążeniowo-oddechowa u osób po laryngektomii • Resuscytacja z zastosowaniem AED	• zna i wykonuje podstawowe czynności resuscytacji krążeniowo-oddechowej: ○ wyjaśnia pojęcie „nagłe zatrzymanie krążenia”, ○ wymienia jego oznaki, ○ wymienia warunki i czynniki zapewniające resuscytację wysokiej jakości, ○ omawia uniwersalny algorytm w nagłym zatrzymaniu krążenia, ○ wykonuje na manekinie uciski klatki piersiowej i oddech zastępczy, samodzielnie i we współpracy z drugą osobą, ○ opisuje zastosowanie automatycznego defibrylatora zewnętrznego (AED) oraz wskazuje na jego znaczenie dla zwiększenia skuteczności akcji resuscytacyjnej; • wzywa odpowiednią pomoc.	III.10); III.10a); III.10b); III.10c); III.10d); III.10e); III.10f)
6. Ciała obce w organizmie • Ciało obce w drogach oddechowych	• wykonuje podstawowe czynności pierwszej pomocy w zadławieniu: ○ wyjaśnia pojęcie i mechanizm zadławienia,	III.11); III.11a); III.11b); III.11c); III.11d)

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

• Pierwsza pomoc w przypadku zakrztuszenia się dziecka • Pierwsza pomoc w przypadku zakrztuszenia się niemowlęcia	○ omawia schemat postępowania w przypadku zadławienia, ○ wykonuje na manekinie rękoczyny ratunkowe w przypadku zadławienia, ○ wymienia przykłady działań zapobiegających zadławieniu u małych dzieci; • wzywa odpowiednią pomoc.	
7. Pierwsza pomoc w zranieniach, skaleczeniach i ranach • Przeznaczenie i wyposażenie apteczki • Zastosowanie środków opatrunkowych znajdujących się w apteczkach • Postępowanie w przypadku skaleczeń i zranień • Opatrywanie ran w zależności od miejsca urazu • Zasady postępowania z ranami kończyn • Zasady postępowania z ranami głowy, twarzy i szyi • Zasady postępowania z ranami klatki piersiowej i jamy brzusznej	• zna wyposażenie apteczki pierwszej pomocy: ○ wymienia przedmioty, jakie powinny znaleźć się w apteczce domowej, ○ wymienia przedmioty jakie powinny znaleźć się w apteczce samochodowej, ○ wymienia przedmioty jakie powinny znaleźć się w apteczce przygotowanej na wyprawę turystyczną; • zna zasady pierwszej pomocy w urazach kończyn: ○ wyjaśnia pojęcia: rana, krwotok, ○ wykonuje opatrunek osłaniający na ranę w obrębie kończyny, ○ bezpiecznie zdejmuje rękawiczki ochronne; • wzywa odpowiednią pomoc.	III.12); III.13); III.13a); III.13b); III.13e)

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

8. Tamowanie krwotoków • Rodzaje krwotoków i ich skutki • Zasady i sposoby tamowania krwotoków • Postępowanie w krwotoku z nosa	• zna zasady pierwszej pomocy w urazach kończyn: ○ wyjaśnia pojęcia: rana, krwotok; ○ wykonuje opatrunek osłaniający na ranę w obrębie kończyny; ○ wyjaśnia, jak rozpoznać krwotok zewnętrzny; ○ wykonuje opatrunek uciskowy; ○ bezpiecznie zdejmuje rękawiczki ochronne; • wzywa odpowiednią pomoc.	III.13); III.13a); III.13b); III.13c); III.13d); III.13e)
9. Urazy kości i uszkodzenia stawów • Przyczyny i rodzaje złamań • Przyczyny i rodzaje uszkodzeń stawów • Rozpoznanie i pierwsza pomoc w urazach kości i uszkodzeniach stawów • Unieruchomienie ułożeniowe	• zna zasady pierwszej pomocy w urazach kończyn: ○ wyjaśnia pojęcie: złamanie, ○ stosuje zasady unieruchamiania doraźnego kości i stawów, ○ wymienia przykłady zapobiegania urazom w sporcie, w domu, w pracy; • wzywa odpowiednią pomoc.	III.13); III.13f); III.13g); III.13h)
10. Wpływ wysokiej temperatury na organizm człowieka • Udar cieplny • Przyczyny oparzeń • Klasyfikacja oparzeń • Ocena rozległości oparzeń	• rozumie, na czym polega udzielanie pierwszej pomocy w oparzeniach: ○ wyjaśnia pojęcie „oparzenie”, ○ omawia zasady postępowania w przypadku oparzenia termicznego,	III.14); III.14a); III.14b); III.14c); III.14d); III.4)

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

• Pierwsza pomoc w oparzeniach	○ demonstruje metodę chłodzenia w przypadku oparzenia kończyny, ○ wymienia przykłady zapobiegania oparzeniom, ze szczególnym uwzględnieniem środowiska domowego i małych dzieci. • przedstawia metody zapewnienia bezpieczeństwa własnego, osoby poszkodowanej i otoczenia w sytuacjach symulowanych podczas lekcji; • wzywa odpowiednią pomoc.	
11. Wpływ niskiej temperatury na organizm człowieka • Przyczyny, objawy i pierwsza pomoc w odmrożeniach miejscowych • Przyczyny, objawy i pierwsza pomoc w wychłodzeniu	• przedstawia metody zapewnienia bezpieczeństwa własnego, osoby poszkodowanej i otoczenia w sytuacjach symulowanych podczas lekcji; • wzywa odpowiednią pomoc; • omawia skutki działania niskiej temperatury na organizm ludzki.	III.4)
12. Postępowanie w różnych sytuacjach zagrożenia życia i zdrowia • Postępowanie w przypadku porażenia prądem i uderzenia pioruna • Ratowanie tonącego w wodzie • Ratowanie tonącego pod lodem	• podaje przykłady zagrożeń w środowisku domowym, ulicznym, wodnym, w przestrzeniach podziemnych, w lasach; • potrafi rozpoznać osobę w stanie zagrożenia życia: • przedstawia metody zapewnienia bezpieczeństwa własnego, osoby poszkodowanej i otoczenia w sytuacjach symulowanych podczas lekcji;	III.3); III.4); III.5)

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

	• wyjaśnia, jak należy udzielać pomocy podczas kąpieli, załamania lodu, porażeniu prądem; • udziela pomocy osobie porażonej prądem. • wzywa odpowiednią pomoc.	

Dział 2. Edukacja zdrowotna

Wymagania ogólne do działu 2: Kształtowanie postaw indywidualnych i społecznych sprzyjających zdrowiu.

Treści kształcenia	Wymagania szczegółowe Uczeń:	Punkty w podstawie programowej
13. Zdrowie i czynniki je warunkujące • Czym jest zdrowie? • Zachowania zdrowotne • Wpływ stresu na zdrowie • Rola snu w życiu młodego człowieka • Zasady zdrowego stylu życia • Zachowania ryzykowne	• wyjaśnia zależności między zdrowiem fizycznym, psychicznym, emocjonalnym, a społecznym; wyjaśnia wpływ stresu na zdrowie; • wymienia zachowania, które sprzyjają zdrowiu (prozdrowotne) oraz zagrażają zdrowiu oraz wskazuje te, które szczególnie często występują wśród nastolatków; odróżnia czynniki środowiskowe i społeczne (korzystne i szkodliwe), na które człowiek może mieć wpływ, od takich, na które nie może; • omawia krótkoterminowe i długoterminowe konsekwencje zachowań sprzyjających (prozdrowotnych) i zagrażających zdrowiu; • dobiera i demonstruje umiejętności komunikacji interpersonalnej istotne dla	IV.1); IV.2); IV.3); IV.4); IV.5)

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

	zdrowia i bezpieczeństwa (odmowa, zachowania asertywne, negocjowanie); • wymienia rzetelne źródła informacji o zdrowiu, chorobach, świadczeniach i usługach zdrowotnych.	
14. Komunikacja interpersonalna • Co trzeba wiedzieć o komunikowaniu się ludzi? • Na czym polega dobry kontakt z ludźmi? • Co utrudnia komunikację? • Reguły i zasady obowiązujące w grupach społecznych • Wybrane umiejętności życiowe i ich wpływ na zdrowie	• dobiera i demonstruje umiejętności komunikacji interpersonalnej istotne dla zdrowia i bezpieczeństwa (odmowa, zachowania asertywne, negocjowanie); • wymienia rzetelne źródła informacji o zdrowiu, chorobach, świadczeniach i usługach zdrowotnych; • ocenia własne zachowania związane ze zdrowiem, ustala indywidualny plan działania na rzecz własnego zdrowia; • ustala, co sam może zrobić, aby tworzyć warunki środowiskowe i społeczne, które są korzystne dla zdrowia (ochrona środowiska przyrodniczego, wsparcie społeczne, komunikacja interpersonalna, współpraca osób, instytucji i organizacji na rzecz zdrowia itp.).	IV.4); IV.5); IV.6); IV.7)

Dział 3. Bezpieczeństwo państwa

Wymagania ogólne do działu 3: Rozumienie istoty bezpieczeństwa państwa.

Treści kształcenia	Wymagania szczegółowe Uczeń:	Punkty w podstawie programowej
15. Bezpieczne państwo	• zna i charakteryzuje podstawowe pojęcia związane z bezpieczeństwem państwa,	I.1)

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

• Pojęcie bezpieczeństwa • Bezpieczny obywatel • Bezpieczeństwo narodowe • System obronny Rzeczpospolitej Polskiej	rozumie istotę problemu bezpieczeństwa; wymienia składniki bezpieczeństwa państwa.	
16. Polska a bezpieczeństwo międzynarodowe • Geopolityczne uwarunkowania bezpieczeństwa Polski • Filary bezpieczeństwa Polski • Zagrożenia bezpieczeństwa narodowego	• jest zorientowany w geopolitycznych uwarunkowaniach bezpieczeństwa, wynikających z położenia Polski; • zna i przedstawia rolę organizacji międzynarodowych w zapewnieniu bezpieczeństwa Polski.	I.2); I.3)

Dział 4. Działania w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń

Wymagania ogólne do działu 4: Przygotowanie uczniów do działań w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń (katastrof i wypadków masowych).

Treści kształcenia	Wymagania szczegółowe Uczeń:	Punkty w podstawie programowej
17. Ostrzeganie i alarmowanie ludności • Ostrzeganie i alarmowanie • Rodzaje alarmów i urządzeń do ich ogłaszania • Zasady zachowania się po ogłoszeniu alarmu • Zasady zachowania się po odwołaniu alarmu	• wymienia zasady ostrzegania ludności o zagrożeniach; rozróżnia poszczególne sygnały alarmowe i środki alarmowe; omawia zasady właściwego zachowania się w razie uruchomienia sygnałów alarmowych; • omawia rolę różnych służb i innych podmiotów, uzasadnia znaczenie bezwzględnego stosowania się do ich zaleceń.	II.2); II.4)

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

• Zasady postępowania po ogłoszeniu alarmu w szkole		
18. Zagrożenia powodziowe • Powodzie i podtopienia w Polsce • Rodzaje zagrożeń powodziowych • Zapobieganie powodziom • Postępowanie przed, po i podczas powodzi • Ewakuacja z terenów objętych powodzią • Zasady zaopatrzenia ludności w żywność i wodę pitną	• wymienia przykłady zagrożeń środowiskowych, w tym zna zasady postępowania w razie: pożaru, wypadku komunikacyjnego, zagrożenia powodzią, intensywnej śnieżycy, uwolnienia niebezpiecznych środków chemicznych, zdarzenia terrorystycznego; • omawia rolę różnych służb i innych podmiotów, uzasadnia znaczenie bezwzględnego stosowania się do ich zaleceń.	II.5); II.4)
19. Zagrożenia pożarowe • Rodzaje zagrożeń powodowanych przez pożar • Przyczyny powstawania pożarów • Zapobieganie pożarom • Środki gaśnicze • Zasady gaszenia odzieży palącej się na człowieku • Ewakuacja z rejonów objętych pożarem	• wymienia przykłady zagrożeń środowiskowych, w tym zna zasady postępowania w razie: pożaru, wypadku komunikacyjnego, zagrożenia powodzią, intensywnej śnieżycy, uwolnienia niebezpiecznych środków chemicznych, zdarzenia terrorystycznego; • omawia rolę różnych służb i innych podmiotów, uzasadnia znaczenie bezwzględnego stosowania się do ich zaleceń.	II.5); II.4)
20. Zagrożenia związane z działalnością człowieka • Bezpieczeństwo i zagrożenie • Zasady zachowania się w czasie ewakuacji • Przyczyny i skutki paniki	• wymienia przykłady nadzwyczajnych zagrożeń (pochodzenia naturalnego i wywołane przez człowieka); • przedstawia obowiązki ludności w sytuacjach wymagających ewakuacji;	II.1); II.3); II.4)

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

• Rozpoznawanie paniki i przeciwdziałanie jej	• omawia rolę różnych służb i innych podmiotów, uzasadnia znaczenie bezwzględnego stosowania się do ich zaleceń.	
21. Zagrożenia wywołane substancjami toksycznymi • Oznakowanie substancji niebezpiecznych • Zasady zachowania się w sytuacji skażenia chemicznego	• wymienia przykłady nadzwyczajnych zagrożeń (pochodzenia naturalnego i wywołane przez człowieka); • wymienia przykłady zagrożeń środowiskowych, w tym zna zasady postępowania w razie: pożaru, wypadku komunikacyjnego, zagrożenia powodzią, intensywnej śnieżycy, uwolnienia niebezpiecznych środków chemicznych, zdarzenia terrorystycznego; • omawia rolę różnych służb i innych podmiotów, uzasadnia znaczenie bezwzględnego stosowania się do ich zaleceń.	II.1); II.5); II.4)
22. Ewakuacja z terenu zagrożonego • Podstawowe zasady postępowania podczas ewakuacji • Ewakuacja z domu i budynku szkoły	• przedstawia obowiązki ludności w sytuacjach wymagających ewakuacji; • wymienia przykłady zagrożeń środowiskowych, w tym zna zasady postępowania w razie: pożaru, wypadku komunikacyjnego, zagrożenia powodzią, intensywnej śnieżycy, uwolnienia niebezpiecznych środków chemicznych, zdarzenia terrorystycznego; • omawia rolę różnych służb i innych podmiotów, uzasadnia znaczenie bezwzględnego stosowania się do ich zaleceń.	II.3); II.5); II.4)

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

23. Zagrożenia terrorystyczne • Cechy terroryzmu • Terroryzm międzynarodowy Zasady zachowania się podczas ataku bombowego • Zasady zachowania się podczas prowadzenia działań antyterrorystycznych	• wymienia przykłady zagrożeń środowiskowych, w tym zna zasady postępowania w razie: pożaru, wypadku komunikacyjnego, zagrożenia powodzią, intensywnej śnieżycy, uwolnienia niebezpiecznych środków chemicznych, zdarzenia terrorystycznego; • omawia rolę różnych służb i innych podmiotów, uzasadnia znaczenie bezwzględnego stosowania się do ich zaleceń.	II.5); II.4)

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

IV. Sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania

Indywidualizacja procesu kształcenia

- **Praca z uczniem o specyficznych potrzebach edukacyjnych**

Proces kształcenia, pojmowany jako współzależność procesu nauczania i uczenia się, stwarza bogate możliwości **indywidualizacji kształcenia**. Celem indywidualizacji pracy ucznia jest poprawianie wyników uczenia się, dzięki wykorzystaniu indywidualnych właściwości uczącego się i zwiększaniu jego indywidualnych możliwości, tak aby wykorzystywał je i rozwijał w maksymalnym stopniu.

Zasada indywidualizacji polega przede wszystkim na takim organizowaniu procesu nauczania–uczenia się, w którym z jednej strony są uwzględniane indywidualne możliwości ucznia, a z drugiej strony kładzie się nacisk na **współpracę i współdziałanie** wszystkich uczniów w klasie. Zatem podstawowym zadaniem nauczyciela jest przebudowa struktury procesu dydaktycznego w taki sposób, aby w ramach tych samych treści, tego samego zagadnienia tematycznego, można było wykorzystać różne zakresy treści w odniesieniu do poszczególnych uczniów lub przynajmniej do trzech ich podstawowych grup, tj. do uczniów najzdolniejszych, przeciętnych i najsłabszych.

Proces kształcenia, w którym stosuje się harmonijnie pracę indywidualną, zbiorową i grupową, sprzyja uspołecznieniu. Każda klasa to zespół uczniów zróżnicowanych pod względem zdolności.

Jeżeli w grupie znajdują się uczniowie, którzy nieustannie **borykają się z nauką**, w stosowaniu indywidualizacji procesu nauczania na lekcjach edukacji dla bezpieczeństwa należy skupić się na przestrzeganiu następujących zasad.

Zasada 1 – indywidualizowania czynności i prac. Uczniom zmagającym się z nauką należy:

- ☞ zmniejszać poziom trudności stawianych zadań ;
- ☞ stosować materiały odwołujące się do wielu zmysłów, by zmniejszyć ich zależność od uczenia się z tekstu pisanego;
- ☞ zadawać prace oparte na zainteresowaniach uczniów;
- ☞ w procesie uczenia się wyszukiwać mocne strony uczniów i na nich opierać nauczanie;

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

- upewniać się, że zadanie ma wyraźną strukturę, jest dobrze określone i mieści się w granicach możliwości uczniów;
- dawać uczniom do rozwiązania zadania krótkie, z pierwszą częścią łatwą lub na tyle znajomą, żeby już na wstępie mieli poczucie sukcesu.

Zasada 2 – **odpowiedniego opracowania zadań i ćwiczeń**. W celu realizacji tej zasady trzeba:

- upewnić się, że uczniowie powtórzyli instrukcję i wiedzą, co mają zrobić;
- umożliwić wypowiadanie na głos swoich myśli podczas wykonywania zadań;
- ćwiczyć z uczniami metody kierowania własną nauką;
- udzielać uczniom dokładnych wskazówek, co muszą zrobić, aby osiągnąć pożądany poziom wykonania;
- określać czas na wykonanie pracy na tyle odległy, aby uczniowie mogli „pokonać zegar".

Zasada 3 – **pomocy w wykonywaniu zadań**. Doradca ucznia lub korepetytor (nauczyciel lub kolega) powinien:

- przeformułować pytanie lub naprowadzić na właściwy trop, jeśli uczeń nie potrafi na nie odpowiedzieć;
- pochwalić, kiedy uczeń odpowiada wystarczająco dobrze;
- dać sposobność poprawienia prac niewystarczająco dobrych;
- upewnić ucznia, że w razie potrzeby otrzyma pomoc.

Zasada 4 – **podtrzymywania motywacji**. W tym celu należy:

- zachęcać i pozytywnie komentować;
- pomóc ustalić realistyczne cele i oceniać osiągnięcia (POWER, SMART);
- kierować uwagę słabych uczniów na ich osiągnięcia;
- wystawiać oceny za podjęty wysiłek i osiągnięty rezultat;
- w razie potrzeby podzielić instrukcje na części, by uczeń je zapamiętał;
- uczniów słabiej zmotywowanych sadzać w pierwszych ławkach i często nawiązywać z nimi kontakt wzrokowy.

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

- **Praca z uczniem zdolnym**

Drugą bardzo ważną grupę stanowią **uczniowie zdolni**. Aby nauczyciel mógł pomóc w rozwoju twórczych umiejętności uczniów, musi umieć wykryć posiadane zdolności, zainteresowania, określić potrzeby i aspiracje, dostosować proces nauczania do procesu uczenia się.

Ważnym czynnikiem psychologicznym w uczeniu się jest motywacja. Znajomość motywacyjnych uwarunkowań uczenia się i różnic w motywacji uczenia się różnych osób jest jednym z warunków właściwego organizowania procesu kształcenia. Szczególne potrzeby ucznia uzdolnionego, jego chęć i energia do pracy musi zostać właściwie zagospodarowana.

Zakres pracy z uczniem zdolnym dzieli się na trzy kategorie:

☞ indywidualizację w procesie lekcyjnym;

☞ indywidualizację na zajęciach pozalekcyjnych;

☞ udział w zajęciach pozaszkolnych.

Indywidualizacja procesu nauczania

Indywidualizacja procesu nauczania odbywa się przez różnicowanie i rozszerzanie treści nauczania, czyli **nauczanie wielopoziomowe**. Można je realizować przez: zadawanie dodatkowych prac domowych, dodatkowe zadania podczas sprawdzianów, przygotowanie przez uczniów dodatkowych prac rozszerzających, zachęcanie do czytania fachowych czasopism, zwracanie uwagi na ścisłość i precyzję wypowiedzi, korygowanie przez ucznia błędów kolegów, kształtowanie przez nauczyciela wiary ucznia we własne możliwości.

Innymi formami pracy podczas lekcji z uczniem zdolnym są**: praca w grupach** o podobnym poziomie uzdolnień, gdzie zadawane są zadania trudniejsze dla grup zdolniejszych, lub praca w grupach, w których uczniowie uzdolnieni pełnią rolę liderów.

Czynne uczestnictwo ucznia zdolnego w **zajęciach pozalekcyjnych** sprzyja kształtowaniu jego osobowości i rozwijaniu zainteresowań. Zajęcia pozalekcyjne pozwalają nauczycielowi lepiej poznać uczniów, ich zdolności i predyspozycje. Praca koła przedmiotowego nie powinna jednak być przedłużeniem tradycyjnych metod i form lekcji. Potrzebna tu jest swoboda, samodzielność, właściwy klimat twórczych poszukiwań, dyskretna inspiracja i kierowanie przez nauczyciela rozwojem ucznia. W zajęciach koła należy skupić się na tematyce, z którą uczniowie nie zetkną się w toku nauki oraz na zagadnieniach rozszerzających materiał programowy.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Organizacja zajęć z edukacji dla bezpieczeństwa

Wszechstronne przygotowanie uczniów do sprostania różnorodnym wyzwaniom współczesnego świata, w tym również w zakresie niesienia pomocy poszkodowanym, reagowania w sytuacjach kryzysowych, dbania o bezpieczeństwo własne, poszkodowanych i świadków zdarzenia, wymaga od nauczyciela właściwego i efektywnego zorganizowania procesu kształcenia. Podczas zajęć z edukacji dla bezpieczeństwa uczniowie powinni mieć możliwość przygotowania się do odgrywania różnych ról, ze szczególnym uwzględnieniem roli (zamiennie) poszkodowanego i ratującego, czyli osoby, od której zależy życie i/lub zdrowie poszkodowanego.

Założenia organizacyjne, planowane metody kształcenia oraz sposób kontroli osiągnięć szkolnych ucznia powinny być dostosowane do celów kształcenia oraz wskazanych w programie osiągnięć uczniów.

Właściwa indywidualizacja kształcenia polega na współwystępowaniu różnych sposobów organizowania procesu kształcenia oraz metod i środków, które tworzą najlepsze warunki uczenia się. Właściwe współwystępowanie rozmaitych sposobów organizacji procesu, metod i środków kształcenia można określić mianem **strategii kształcenia**.

Istotne jest, aby położyć nacisk na takie strategie postępowania dydaktycznego (modele kształcenia), dzięki którym uczniowie będą mieli szansę sprostać założonym celom.
Proponuje się zatem wykorzystanie następujących **modeli kształcenia**.

Model kształcenia poszukującego – uczniowie uczą się, w jaki sposób twórczo rozwiązywać problemy. Ma on szczególne znaczenie w przygotowaniu się uczniów do realizacji podobnych działań w życiu. Udzielanie pierwszej pomocy poszkodowanym, podejmowanie decyzji o sposobie ratowania życia, cechuje duży poziom niepewności, ponieważ rzeczywistość wokół jest dynamiczna. Poza tym nie ma identycznych przypadków, zachowań poszkodowanych i reakcji ratujących. Należy zatem wdrażać młodzież do poszukiwania różnych rozwiązań, przy czym powinny one być najlepsze z punktu widzenia bezpieczeństwa. Ratownik, który nie lęka się podejmowania decyzji i potrafi szybko dostosować się do koniecznych zmian ma większe szanse bycia skutecznym w życiu.

Model kształcenia bezpośredniego – pozwala na zbliżenie szkolnej edukacji do rzeczywistych sytuacji, ponieważ w takim modelu kształcenia uczniowie mają możliwość rozwiązywania problemów i podejmowania działań, które są tożsame lub podobne do tych, z którymi mogą się spotkać w życiu codziennym. Podstawą tego modelu jest odpowiednie ustrukturyzowanie działań

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

zarówno nauczyciela, jak i ucznia, które mają na celu osiągnięcie założonego poziomu ćwiczonych umiejętności. W zależności od możliwości szkoły zaleca się wykonywanie jak najwięcej ćwiczeń praktycznych.

Model uczenia się we współpracy – ten model w edukacji dla bezpieczeństwa ma szczególne znaczenie, ponieważ ratownik rzadko jest sam w miejscu zdarzenia. Najczęściej towarzyszą mu inni świadkowie, których powinien umieć zaangażować do współpracy, przydzielić im odpowiednie zadania oraz kierować (koordynować) przebiegiem akcji. W przeciwnym razie powinien podporządkować się innym. Efekty akcji ratowniczej zależą od umiejętności pracy w grupie oraz właściwego organizowania pracy zespołowej.

Aby stworzyć odpowiednią atmosferę do współpracy i uregulować wzajemne relacje między uczniami oraz między uczniami a nauczycielem, jest pożądane zawarcie na początku roku szkolnego **kontraktu edukacyjnego** (patrz przykład kontraktu w materiałach dodatkowych – załącznik nr 1). Kontrakt ten może być traktowany jako rodzaj umowy społecznej, która wspomaga osiągnięcie zadanych celów, określa metody pracy oraz ustala oczekiwania i zobowiązania między uczestnikami zajęć a osobą prowadzącą. Ważne jest, aby warunki kontraktu były opracowywane przy współudziale uczniów. Warto pokreślić, że człowiek ma zawsze silniejszą motywację do wykonywania jakiegoś działania, jeżeli współuczestniczył w postanowieniach związanych z tym działaniem, niż wówczas, gdy to działanie zostało mu narzucone.

Motywującą rolę w procesie dydaktycznym ma również świadomość celów, którym ma służyć podjęte działanie. Dlatego pierwszym etapem każdej jednostki dydaktycznej, powinno być przedstawienie tematu oraz założonych celów. Jednostka dydaktyczna stanowi pewną zamkniętą całość i może być realizowana podczas jednej, dwu lub kilku godzin lekcyjnych. Cel można określać według metody **POWER**. Poszczególne litery w nazwie oznaczają, że cel powinien być:

P – pozytywny, nie powinien zawierać określeń negatywnych;

O – określony w czasie (czas dla różnych uczniów może być różny);

W – wymierny, czyli sformułowany tak, aby uczeń wiedział po czym pozna, że osiągnął cel;

E – ekologiczny, nie może odbywać się niczyim kosztem;

R – realny, musi być realny dla każdego ucznia; w związku z tym cel sformułowany przez nauczyciela każdy uczeń powinien przeredagować pod kątem swoich możliwości (z uwzględnieniem wymagań określonych w przedmiotowym systemie oceniania).

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Wymagania edukacyjne przedmiotu EdB

Wymagania związane z edukacją dla bezpieczeństwa znalazły odbicie w innych przedmiotach we wcześniejszych etapach edukacyjnych. Zapisy takie znajdujemy w wychowaniu przedszkolnym (wychowanie zdrowotne i kształtowanie sprawności fizycznej dzieci), w szkole podstawowej, zarówno w edukacji wczesnoszkolnej (w edukacji społecznej, przyrodniczej, zajęciach praktyczno-technicznych, zajęciach komputerowych, wychowania fizycznego i etyce), jak i na drugim etapie kształcenia, w klasach IV–VIII (na lekcjach przyrody, biologii, geografii, zajęciach komputerowych, zajęciach praktyczno-technicznych, wychowaniu fizycznym, etyce).

Część zagadnień poruszanych w ramach programu edukacji dla bezpieczeństwa w szkole podstawowej powinna być już znana uczniom, dlatego można przeprowadzić **diagnozę poziomu opanowanej wiedzy** oraz **ukształtowanych umiejętności** i – zgodnie z wynikami tej diagnozy – rozpoczynać jednostkę dydaktyczną bądź od powtórzenia, bądź od utrwalenia poruszanych wcześniej zagadnień.

Aby efektywnie realizować treści, warto skłaniać uczniów do analizy zdarzeń (zwłaszcza występujących w środowisku ucznia) lub zależności i wyciągania wniosków. Przyczyni się to do lepszego zrozumienia rzeczywistości i pozwoli się przygotować do skutecznego działania w sytuacji zagrożenia, a być może w przyszłości pomoże uniknąć wielu sytuacji kryzysowych.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

V. Preferowane metody pracy z uczniem

Przewidziane w programie cele powinny być osiągnięte dzięki **zastosowaniu metod aktywizujących** ucznia. Należy jednak pamiętać, że wykonywane ćwiczenie (lub ich cykl) przyniesie zamierzony efekt tylko wówczas, gdy będzie zakończone podsumowaniem i wyciągnięciem wniosków. Uczniowie po zakończeniu jednostki dydaktycznej powinni wiedzieć, jaki był cel wykonywanych ćwiczeń i czego się dzięki temu nauczyli.

W procesie kształcenia ważna jest również **właściwa organizacja stanowisk pracy** uczniów. Pracownia powinna być wyposażona w lekkie, wygodne do przestawiania meble, aby można było dowolnie je konfigurować, zależnie od potrzeb wykonywanych ćwiczeń. Podczas zajęć praktycznych uczniowie często korzystają z podręcznych środków opatrunkowych, ćwiczą na materacach/karimatach oraz fantomach. Podczas opracowywania plakatów zwykle korzystają z dużych arkuszy papieru i mazaków. Należy przewidzieć miejsce do ich eksponowania, np. miękkie tablice lub listwy umieszczone na odpowiedniej wysokości.

Niezbędna jest również podręczna **biblioteczka**, w której powinny się znaleźć między innymi:

- pakiet edukacyjny składający się z podręcznika dla ucznia oraz przewodnika metodycznego dla nauczyciela;
- przedmiotowy system oceniania;
- plan wynikowy;
- rozwiązania metodyczne lekcji;
- karty pracy ucznia;
- zestawy narzędzi pomiaru dydaktycznego: testy, karty obserwacji, karty samooceny itp.;
- opisy przypadków, np. z prasy czy internetu;
- gry dydaktyczne, prezentacje multimedialne;
- literatura uzupełniająca i rozszerzająca omawiane zagadnienia;
- wyciąg artykułów kodeksu karnego;
- aktualne ustawy i przepisy regulujące zagadnienia bezpieczeństwa i zakres pierwszej pomocy;
- procedury bezpieczeństwa w szkole, instrukcje itp.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Aby zapewnić wszechstronny rozwój uczniów, nauczyciel powinien dobierać we właściwych proporcjach różne **metody kształcenia**:

- ☞ podające – podczas wprowadzania zagadnień nowych o dużej trudności, aby zainteresować ucznia tematem;
- ☞ problemowe – w sytuacjach, gdy uczniowie mogą i powinni samodzielnie poszukiwać informacji oraz rozwiązań różnych problemów;
- ☞ eksponujące – gdy celem jest kształtowanie wrażliwości i właściwego systemu wartości uczniów;
- ☞ praktyczne – w sytuacjach, gdy uczniowie mogą i powinni wykorzystać zdobytą wiedzę w sytuacjach praktycznych.

Przed dobraniem metody lub metod kształcenia nauczyciel powinien przede wszystkim odpowiedzieć sobie na pytanie: *Jakie cele chcę osiągnąć?* Następnie musi się zastanowić, jakie metody będą najbardziej odpowiednie do wieku i poziomu percepcji uczniów oraz w jaki sposób można najefektywniej osiągnąć założone cele. Dopiero rzetelna odpowiedź na te pytania pozwoli wybrać odpowiednie metody i skutecznie je zastosować.

Niniejszy program edukacji dla bezpieczeństwa daje możliwość zastosowania wszystkich wymienionych dalej metod kształcenia.

Wykład, **pogadanka** czy **opowiadanie** mogą być wykorzystywane w celu wprowadzenia nowych zagadnień i przybliżenia uczniom pojęć, które są niezbędne do zrozumienia celu lekcji oraz wykonywanych ćwiczeń. Tego rodzaju metody są skuteczne tylko wówczas, gdy nie dominują podczas jednostki lekcyjnej, a nauczyciel posługuję się terminologią odpowiednią do percepcji uczniów.

Różne rodzaje **dyskusji** przyczyniają się przede wszystkim do doskonalenia myślenia uczniów, zachęcają ich do aktywnego uczestnictwa oraz umożliwiają opanowanie istotnych umiejętności komunikacyjnych.

Szczególną odmianą dyskusji jest **metaplan**, który powinien być wykorzystywany wtedy, gdy celem jest poszukiwanie rozwiązania problemu – znalezienie sposobów naprawienia sytuacji określonej jako niesatysfakcjonująca. Może mieć większe zastosowanie w działach 2, 3 i 4.

Ciekawym sposobem zapisywania wniosków z dyskusji, porządkującym jej przebieg i pozwalającym na całościowe spojrzenie na zagadnienie, jest tworzenie **mapy mentalnej**, czyli graficznego obrazu dyskusji. Metoda ta może być wykorzystywana zarówno podczas

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

wprowadzania nowych zagadnień – wtedy ułatwia uczniom uporządkowanie informacji z różnych źródeł, jak i podczas podsumowania czy powtórzenia – wtedy porządkuje związki oraz zależności występujące w omawianym zagadnieniu.

Gry dydaktyczne mają dużą wartość, ponieważ łączą w sobie elementy nauki i zabawy. Zarówno gry symulacyjne, polegające na odtwarzaniu przez uczniów rzeczywistych sytuacji problemowych, jak i gry decyzyjne są szczególnie przydatne w procesie kształtowania umiejętności rozwiązywania problemów i podejmowania decyzji.

Metoda inscenizacji może również znaleźć zastosowanie w procesie kształcenia. Jej istotą jest odgrywanie przez uczniów ról zgodnie z przygotowanym scenariuszem, a następnie poddanie analizie treści obejrzanej inscenizacji i wyciągnięcie wniosków. Metoda inscenizacji również zachęca uczniów do osobistej refleksji.

Ćwiczenia należy realizować wtedy, kiedy istnieje potrzeba wytrenowania pewnych sprawności lub praktycznego zastosowania posiadanej wiedzy. Podstawą ćwiczenia jest wielokrotne wykonywanie danej czynności w celu jej doskonalenia. Ćwiczenie przynosi największe efekty, jeżeli uczeń uświadamia sobie cel jego wykonywania oraz rozumie reguły działania, które musi zastosować. Pomocne w tym mogą się okazać karty samooceny.

Metodą, która łączy wszystkie strategie działania nauczyciela – informacyjną, problemową, emocjonalną i operacyjną – jest **metoda projektów**. Metoda ta polega na samodzielnym wykonywaniu przez uczniów, indywidualnie lub w zespole, zadań zbliżonych do rzeczywistych. Jej celem jest znalezienie rozwiązania określonego problemu, realizacja wybranego rozwiązania oraz zaprezentowanie efektów wykonanej pracy. Uczy integrowania wiedzy oraz wykorzystywania umiejętności z różnych obszarów, a także przygotowuje do funkcjonowania w życiu.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

VI. Formy organizacji zajęć edukacji dla bezpieczeństwa

W typowym procesie dydaktycznym są stosowane trzy główne formy organizacyjne zajęć: **lekcja**, **zajęcia terenowe**, **zajęcia pozalekcyjne**. Podstawową formą organizacyjną jest lekcja odbywająca się w klasie. Ze względu na cel wyróżniamy trzy typy lekcji. Są to lekcje poświęcone:

- nowym treściom nauczania;
- podsumowaniu (utrwaleniu) dotychczas poznanych treści nauczania;
- sprawdzaniu i ocenianiu osiągnięć uczniów.

Od typu lekcji zależy jej struktura i organizacja. W strukturze lekcji poświęconej wprowadzaniu nowych treści programowych należy uwzględnić trzy fazy – przygotowawczą (organizacja zajęć), wykonawczą (realizacja) i podsumowującą (rekapitulacja).

W **fazie przygotowawczej** nauczyciel dyscyplinuje uczniów, motywuje i mobilizuje do zajęć, wprowadza w tematykę lekcji i zapoznaje z jej celem.

Głównym zadaniem **fazy wykonawczej** jest realizacja celów nauczania dotyczących danego tematu. Do celów lekcji dostosowuje się bowiem strategie i metody nauczania. Doświadczony nauczyciel wie, że na jednej lekcji należy stosować różne metody nauczania. Efekt fazy wykonawczej jest tym większy, im stosowane przez nauczyciela metody bardziej aktywizują uczniów do uczenia się.

Głównym celem **fazy podsumowującej** jest ocena efektów fazy wykonawczej lub integracja realizowanych treści nauczania. Skuteczność nauczania na lekcji można ocenić w różny sposób, np. przez krótkie pytania lub w formie krzyżówki.

Ocena efektywności lekcji jest niezbędna dla nauczyciela, ponieważ umożliwia samoocenę przeprowadzonego procesu dydaktycznego i sprawdzenia słuszności doboru metod nauczania. Integracja treści nauczania polega na scalaniu, syntezie, podkreśleniu najważniejszych elementów treści.

W nauczaniu edukacji dla bezpieczeństwa istotną rolę mogą odgrywać również **zajęcia terenowe**. Ta forma organizacji procesu dydaktycznego, poza aspektem poznawczym, ma ogromne walory wychowawcze. Organizowanie zajęć w terenie jest wskazane zwłaszcza z zagadnień dotyczących regionalnych zagrożeń ekologicznych oraz niektórych zagadnień bloku dotyczącego organizacji obrony cywilnej i zasad powszechnej samoobrony w przypadku zagrożeń.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

uczę.pl KLUB NAUCZYCIELA

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Zaleca się zorganizowanie wycieczki do miejscowej straży pożarnej (zagrożenia powodziowe, pożarowe, ostrzeganie i alarmowanie ludności), do schronu (indywidualne i zbiorowe środki ochrony), na wysypisko śmieci, do oczyszczalni ścieków, ujęcia wodnego (regionalne zagrożenia ekologiczne, zagrożenia związane z działalnością człowieka) itp. Program edukacji dla bezpieczeństwa został napisany w taki sposób, że przewiduje godziny do wykorzystania dla nauczyciela, ze wskazaniem właśnie na przeprowadzenie zajęć terenowych.

Oddzielną formą organizacji procesu dydaktycznego są **zajęcia pozalekcyjne** – najczęściej prowadzone w ramach szkolnego koła PCK lub grupy społecznych instruktorów PCK. Głównym celem tych zajęć jest pogłębianie zainteresowań problematyką przedmiotu, a zwłaszcza doskonalenie umiejętności udzielania pierwszej pomocy, organizacja imprez szkolnych (konkursów, pokazów, zawodów) z zakresu udzielania pierwszej pomocy, pogłębianie wiedzy o HIV/AIDS, honorowym krwiodawstwie, międzynarodowym i polskim ruchu Czerwonego Krzyża oraz międzynarodowym prawie humanitarnym, a także wiedzy na temat zagrożeń regionalnych. Ciekawy projekt zajęć pozalekcyjnych spotyka się z uznaniem i akceptacją zarówno młodzieży, jak i dyrekcji.

Karty pracy dla ucznia służą indywidualizacji procesu nauczania i uczenia się uczniów. W wielu przypadkach do jednego tematu lekcyjnego można opracować kilka kart pracy. Dzięki różnym kartom pracy nauczyciel może organizować pracę w zespole z uwzględnieniem możliwości uczniów.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

VII. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia

Cechy oceniania

Ocenianie to proces, któremu uczniowie podlegają nieustannie. Nie może się zatem ograniczać do gromadzenia ocen oraz do prowadzenia zestawień statystycznych. Ocenianie powinno być:

- ☞ procesem gromadzenia informacji;
- ☞ integralną częścią procesu edukacyjnego;
- ☞ wspieraniem szkolnej kariery uczniów i podnoszeniem ich motywacji do uczenia się.

Podczas procesu oceniania należy brać pod uwagę:

- ☞ planowanie procesu nauczania;
- ☞ przebieg procesu nauczania;
- ☞ sposoby zbierania informacji (poniżej opisano sposoby oceniania różnych form aktywności uczniowskich);
- ☞ sposoby komunikowania informacji;
- ☞ ewaluację procesu dydaktycznego.

Zazwyczaj wyróżnia się **dwie funkcje** (aspekty) **oceniania**:

- ☞ klasyfikacyjną, w której ocena jest wyrażona za pomocą symbolu i służy różnicowaniu uczniów ze względu na dalsze ścieżki kształcenia;
- ☞ diagnostyczną, służącą wspieraniu szkolnej kariery ucznia, monitorowaniu jego postępów i określaniu indywidualnych potrzeb. Sprzyja także określeniu efektywności metod stosowanych na lekcjach i modyfikowaniu planów pracy.

Z obu aspektów oceniania należy zdawać sobie sprawę i bardzo starannie je rozróżniać. W każdym z nich warto zwrócić uwagę na przyrost wiedzy ucznia, a nie tylko na efekt końcowy. Ważne jest, aby uczniowie zdawali sobie sprawę z tego, czego i w jakim stopniu się nauczyli.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Porównanie oceniania wspomagającego (wewnątrzszkolnego) i sumującego (różnicującego – tzw. egzaminów zewnętrznych)

Cechy oceniania	Ocenianie wspomagające	Ocenianie sumujące
Cel	monitorowanie rozwoju ucznia	selekcja, monitorowanie systemu szkolnego
Charakter	ciągły – odbywa się na bieżąco	okresowy – odbywa się co pewien czas (np. co semestr)
Metody	wszystkie dostępne sposoby – obserwacja, rozmowa, różne rodzaje i formy pracy	sprawdziany pisemne zgodnie z wymaganiami opisanymi w podstawie programowej
Sposoby notowania wyników	wybrane przez szkołę lub nauczyciela sposoby pozwalające opisać różne aspekty szkolnej kariery ucznia	jakościowe i ilościowe analizy wyników
Przydatność	dla: nauczyciela, ucznia, rodzica	dla: organów nadzoru, środowiska, administracji, wyższych szkół i uczelni

Ocenianie jako integralna część procesu edukacyjnego

W świetle założeń organizacyjnych programu i najnowszych tendencji w zakresie oceniania, ocena poziomu postępów i osiągnięć uczniów powinna być integralną częścią procesu edukacyjnego. Wskazane jest, aby w procesie kształcenia wystąpiły trzy rodzaje **badań ewaluacyjnych**:

- ☞ diagnostyczne (na wejściu) – przed rozpoczęciem nauki na danym etapie;
- ☞ formatywne (kształtujące) – w trakcie nauki, wpływające na usuwanie braków i niedociągnięć;
- ☞ sumatywne – podsumowujące wiedzę na danym etapie kształcenia.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Cele oceniania

Przed przystąpieniem do oceniania uczniów należy zadać sobie podstawowe pytanie: *Po co oceniam?* Odpowiedź powinna brzmieć: *Oceniam, aby:*

- *Przeprowadzić diagnozę każdego ucznia – określić indywidualne potrzeby i przyczynę ewentualnych trudności.*
- *Uzyskać informacje o efektywności procesu nauczania – określić rozwój i postępy uczniów, dokonać ewaluacji i modyfikacji procesu nauczania.*
- *Uzyskać stopnie cząstkowe – niezbędne w szkolnej rzeczywistości i umożliwiające różnicowanie i klasyfikowanie uczniów.*
- *Upowszechniać osiągnięcia uczniów – móc porównywać osiągnięcia szkół, określać stopień opanowania umiejętności.*
- *Dokonać ewaluacji programów nauczania – umożliwić ocenę efektywności strategii kształcenia*.

Jak wynika z punktu 1. i 2., w centrum zainteresowania jest uczeń i jego potrzeby, zarówno zdolności, zainteresowania, jak i problemy. Ważne jest, by na początku pracy określić stan wiedzy i umiejętności uczniów, a następnie tak zaplanować pracę, by im pomagać w rozwoju. Ocena ma być informacją o tym, jak ten proces przebiega. Nauczyciel ma postępować (planować nauczanie) tak, by wskazywać uczniom nie tylko ich braki, ale przede wszystkim sposoby ich uzupełnienia. Ocenianie nie ma na celu udowadniania uczniom, czego nie wiedzą, lecz pokazanie, jaki jest stan ich wiedzy i umiejętności oraz jak mają je rozwijać.

Niezmiernie ważnym etapem w ocenianiu jest **planowanie procesu nauczania**. Planowanie wynikowe w dydaktyce opiera się na jasno i realistycznie określonych wymaganiach programowych. Nie może to być jeden zbiór wymagań, gdyż uzdolnienia uczniów są zróżnicowane. Niezbędna jest pewna hierarchia wymagań.

Ustalenie **kryteriów wymagań** nie jest łatwym zadaniem. Mimo trudności należy jednak pokusić się o ich wyznaczenie. Jaka wiedza i umiejętności są do tego potrzebne? Otóż należy umieć operacjonalizować cele (czyli redagować je w takiej formie, aby były wymierne, sprawdzalne, np. uczeń wymieni, wyliczy, wyjaśni, wykona, a nie uczeń wie) i znać podstawowe wymagania opisane w podstawie programowej przedmiotu. Specjalista w temacie mierzenia osiągnięć szkolnych, Julian Ochenduszko, stwierdził, iż kryteria wymagań są właściwościami osiągnięć uczniów

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

pozwalającymi zróżnicować, ustopniować je hierarchicznie (w: *Potrzeba planowania pracy dydaktycznej* „Forum humanistów" nr 3/2000, s. 28). Proponuje on więc podział wymagań na dwie kategorie: **podstawowe (P)** i **ponadpodstawowe (PP)**. W obrębie kategorii **P** mieszczą się wymagania na oceny: dopuszczający i dostateczny, natomiast wymagania **PP** obejmują oceny: dobry i bardzo dobry i celujący.

Porównanie kryteriów wymagań podstawowych i ponadpodstawowych

Kryteria	Wymagania podstawowe (wiadomości i umiejętności)	Wymagania ponadpodstawowe (wiadomości i umiejętności)
Przystępność	bardzo łatwo i łatwe	trudne i bardzo trudne
Użyteczność	praktyczne, przydatne życiowo	teoretyczne, mniej przydatne życiowo – naukowe
Niezbędność wewnątrzprzedmiotowa	niezbędne w dalszej edukacji, bazowe	rozszerzające podstawę przedmiotu
Niezbędność międzyprzedmiotowa	ułatwiające uczenie się innych przedmiotów	pogłębiające interdyscyplinarność lub swoistość
Niezawodność	pewne, sprawdzone, wdrożone w praktyce	także hipotezy, problematyczne

Każdy nauczyciel musi dokonać modyfikacji planu wynikowego edukacji dla bezpieczeństwa pod względem możliwości swoich uczniów (indywidualizacja procesu nauczania i uczenia się uczniów) oraz warunki pracy, które w każdej szkole są inne. Przed przystąpieniem do wykonania tego zadania należy mieć na uwadze następujące wskazówki.

- Zbadać kompetencje uczniów „na wejściu" i określić kierunek działania dla zespołu i poszczególnych uczniów.
- Dokonać szczegółowej analizy podziału wymagań na poziomy: podstawowy i ponadpodstawowy.
- Dokonać rozróżnienia wymagań podstawowych, by dla uczniów danej klasy były rzeczywiście takie, jak określono w tabeli. Jeżeli trzeba, należy je obniżyć lub przeredagować, aby w rezultacie nie okazały się zbyt wysokie.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

KLUB NAUCZYCIELA uczę.pl

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

- Pamiętać, że łatwe jest to, co nie sprawia trudności słabemu uczniowi, a nie to, co jest łatwe z punktu widzenia nauczyciela przedmiotu edukacji dla bezpieczeństwa.
- Modyfikować wymagania etapami, aby łatwiej było wprowadzać ewentualne zmiany. Ustalone kryteria należy bezwzględnie przedstawić uczniom i rodzicom.

W trakcie realizacji planu wynikowego nauczyciel jest zobowiązany do:

- wyjaśniania i wielokrotnego przypominania uczniom wymagań, aby dokładnie wiedzieli, za co, kiedy i w jaki sposób będą oceniani;
- ustawicznego modyfikowania i urealniania planu wynikowego na podstawie obserwacji postępów i efektów pracy uczniów (ich wyników – stąd nazwa „plan wynikowy");
- oceniania osiągnięć uczniów w powiązaniu z poziomami wymagań;
- zwracania uwagi na opanowanie poziomów wymagań (a nie na stopnie szkolne) podczas dokonywania analizy osiągnięć (zbiorowej lub indywidualnej);
- w rozmowach z uczniami i ich rodzicami uwzględniać stopnie opanowania wiedzy i umiejętności z danego poziomu, a nie ograniczać się do podania stopnia szkolnego.

Aby właściwie zaplanować nauczanie edukacji dla bezpieczeństwa na obu etapach edukacyjnych, nauczyciele powinni wcześniej posiąść informacje o wiedzy i umiejętnościach swoich uczniów. W tym celu, na pierwszych zajęciach, wskazane jest sprawdzenie stopnia opanowania wiadomości i umiejętności nabytych przez młodzież na wcześniejszych etapach edukacyjnych.

Metody sprawdzania osiągnięć ucznia

Program edukacji dla bezpieczeństwa jest przedmiotem, z którym młodzież w ósmej klasie szkoły podstawowej spotyka się po raz pierwszy. Jednak podczas różnych zajęć lekcyjnych we wcześniejszych klasach realizowała zadania związane z edukacją dla bezpieczeństwa. Dlatego możliwe jest przeprowadzenie badań diagnostycznych na początku każdego modułu. Dzięki temu nauczyciel będzie mógł właściwie zaplanować proces dydaktyczny i dostosować go do indywidualnych potrzeb uczniów.

Przed przystąpieniem do realizacji działu 1. takie badania można przeprowadzić za pomocą karty samooceny, która pozwoli uczniom na określenie własnego poziomu umiejętności udzielania

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

pierwszej pomocy. Przed realizacją działów 2. i 4. nauczyciel powinien zdiagnozować, które z zagadnień edukacji zdrowotnej oraz dotyczących różnorodnych zagrożeń, zarówno bezpieczeństwa

w szkole, jak i w środowisku, a także ochrony ludności uczniowie już znają. Na każdym etapie kształcenia uczeń poznaje zasady zachowania się w sytuacjach kryzysowych w szkole.

Badania formatywne powinny być prowadzone na bieżąco, podczas wszystkich zajęć dydaktycznych. Ich głównym celem jest reagowanie na pojawiające się problemy i szukanie rozwiązań w celu ich wyeliminowania. Kontrola dokonywana na bieżąco, tj. w trakcie przyswajania nowych dla uczniów treści kształcenia, dostarcza informacji o efektywności nauczania i uczenia się, co pozwala kształtować i modelować proces dydaktyczny. Kontrola bieżąca jest szczególnie istotna, ponieważ umożliwia nauczycielowi bliższe poznanie możliwości intelektualnych swoich uczniów, co powinno prowadzić do stosowania odpowiednich metod i wdrażania procesu indywidualizacji nauczania i uczenia się.

Badania sumatywne prowadzi się pod koniec realizacji działu w celu określenia poziomu osiągnięć dydaktycznych uczniów w odniesieniu do założonych standardów. Ocena ta powinna uświadomić uczniom, jakie zmiany nastąpiły w zakresie ich umiejętności oraz wskazać kierunki i sposoby wprowadzania pożądanych zmian.

Badania sumatywne w dziale 1. mogą przybrać formę prezentacji multimedialnej wykonanej przez zespół uczniów w ramach projektu uczniowskiego. Inną formą tych badań może być dobrze przygotowany test teoretyczny lub/i praktyczny. Jego zadania (polecenia) powinny przede wszystkim sprawdzać zrozumienie materiału nauczania oraz wykorzystanie wiedzy w sytuacjach typowych i nietypowych, a także badać stopień opanowania umiejętności udzielania pierwszej pomocy.

Zgodnie z założeniami programu, głównym celem procesu oceniania jest monitorowanie rozwoju ucznia oraz wspieranie jego szkolnej kariery i podnoszenie poziomu motywacji. Poprawnie skonstruowany układ celów kształcenia na poszczególnych poziomach wymagań ułatwia nauczycielowi konstruowanie oraz ocenianie zadań sprawdzających. Podstawą oceny powinny być systematyczna obserwacja pracy i aktywności ucznia oraz przekazywanie mu informacji zwrotnej na temat poziomu opanowanych umiejętności.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Sposoby i narzędzia pomiaru dydaktycznego

Nowoczesne ocenianie zakłada, że informacje o osiągnięciach ucznia są otrzymywane z różnych źródeł. Nauczyciel oceniający ucznia powinien wykorzystywać różne sposoby i narzędzia pomiaru dydaktycznego, aby stworzyć mu różnorodne możliwości potwierdzenia zdobytych wiadomości i opanowanych umiejętności.

1. **Odpowiedź ustna** – powinna dać uczniowi możliwość wykazania się znajomością pojęć oraz faktów i ich zrozumieniem, a także umiejętnością odniesienia wiedzy do otaczającej rzeczywistości. Ta forma kontroli wymaga od nauczyciela szczególnej precyzyjności w formułowaniu pytań (poleceń), a od ucznia – umiejętności poprawnych wypowiedzi ustnych. Sprawdza stopień zrozumienia i opanowania materiału oraz systematyczność pracy ucznia. Wskazane jest, aby odpowiedź ucznia była związana z wykonywaniem innych czynności, np. analizą rysunku, zdjęcia, schematu, oceną opisanej sytuacji itp.

2. **Kartkówka** – obejmuje materiał z dwóch ostatnich lekcji i może być niezapowiedziana; jest oceniana w ciągu tygodnia. Ta forma sprawdza stopień opanowania materiału oraz systematyczność pracy ucznia. Największe znaczenie w pracy ma merytoryczna poprawność odpowiedzi.

3. **Sprawdzian pisemny** – informuje o nabytych przez ucznia wiadomościach i umiejętnościach z materiału objętego sprawdzianem oraz o umiejętnościach łączenia prostych faktów i wyciągania wniosków. Przygotowanie sprawdzianów pisemnych, ze względu na ich rangę w procesie ewaluacji osiągnięć uczniów, wymaga od nauczyciela stosowania określonych procedur gwarantujących obiektywność oceniania.

Zadania otwarte

W sprawdzianach wewnętrznych (nauczycielskich) najczęściej są stosowane zadania otwarte. Konstruowanie takich zadań jest łatwiejsze niż innych form pomiaru dydaktycznego, natomiast ocenianie bywa kłopotliwe, zwłaszcza w zadaniach wymagających od ucznia szerokiej wypowiedzi. Umożliwiają one sprawdzenie umiejętności budowania przez ucznia wypowiedzi, selekcji i

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

porządkowania wiadomości oraz logicznego rozwijania myśli. Ważne jednak jest, aby zadania miały charakter problemowy i wymagały od ucznia stosowania wiedzy w nowej sytuacji.

Przykładowe zadania otwarte:

☞ W terenie skażonym lub zakażonym, drogi oddechowe, oczy, twarz i odkryte części ciała muszą być chronione przed zawartymi w powietrzu środkami trującymi lub aerozolami bakteryjnymi. *Wyjaśnij, w jaki sposób możesz się zabezpieczyć przed szkodliwym działaniem tych środków.*

☞ Z grupą rówieśników (4-osobowy zespół) byłaś/łeś na wycieczce w górach. W drodze powrotnej jeden z kolegów pośliznął się i upadł. Uskarża się na silny ból w okolicy stawu skokowego, noga w tym miejscu uległa obrzmieniu. Poruszanie nią jest utrudnione i sprawia ból. Na szczęcie macie ze sobą dobrze wyposażoną apteczkę. *Napisz, jaki uraz podejrzewasz i jakie powinno być postępowanie poszczególnych członków zespołu, aby pomoc była skuteczna i szybka.* (Oczekuje się zastosowania pełnego schematu postępowania ratowniczego w urazach kostno-stawowych.)

Innym rodzajem zadań otwartych są zadania krótkiej odpowiedzi. Za ich pomocą można sprawdzić szerszy zakres materiału. Zadania te wymagają od nauczyciela dokonania analizy treści oraz precyzji wypowiedzi.

Przykład zadania otwartego, krótkiej odpowiedzi:

☞ Właściwe rozpoznanie i poprawnie udzielona pierwsza pomoc poszkodowanemu mają istotny wpływ na przebieg gojenia się ran i ogólny stan poszkodowanego.
Sporządź listę czynności, jakie należy wykonać w celu nałożenia rannemu opatrunku.

– …… … … ;
– …… …. ;
– …….. ;
– ……..…… .

☞ *Przedstaw plan udzielenia pomocy osobie, u której występuje silny krwotok w okolicy podudzia.*

– …… ;
– …… ;
– …… .

☞ *Kierując się złotą maksymę „Nie szkodzić poszkodowanemu”, zaproponuj sposób opatrzenia rany z tkwiącym w niej ciałem obcym.*

– …… ;

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

– ……. ;
– ……. ;
– ……. .

Zadania zamknięte

Zadania zamknięte coraz częściej pojawiają się w egzaminach zewnętrznych, dlatego ważne jest również stosowanie ich podczas sprawdzianów wewnętrznych (nauczycielskich). Zadania te łatwo się sprawdza, ale przygotowanie ich wymaga wysiłku i przemyśleń.

Przykład zadania wielokrotnego wyboru:

☞ Dokończ poniższe zdanie.

Pierwszą czynnością ratującego w miejscu wypadku powinno być

A. wezwanie fachowej pomocy.

B. organizacja transportu poszkodowanego.

C. zabezpieczenie miejsca wypadku.

D. sprawdzenie czynności życiowych poszkodowanych.

Przykład zadania prawda–fałsz:

☞ Oceń poniższe stwierdzenia. Wstaw w miejsce kropek literę „P”, jeśli uważasz, że stwierdzenie jest prawdziwe, lub literę „F” – jeśli fałszywe.

A. Zbyt ścisły opatrunek może utrudniać krążenie krwi. …….

B. Tamując silny krwotok należy założyć opaskę uciskową. ……

C. Poszkodowany jest nieprzytomny, ma prawidłowy oddech i nie występują dodatkowe objawy. Ratownik pozostaje przy nim. Do czasu przybycia karetki układa się go na boku z odchyloną do tyłu głową. ……

D. W przypadku braku oddechu u poszkodowanego należy wezwać pogotowie i oczekiwać na jego przybycie. …….

Przykład zadania na dobieranie:

☞ Przyporządkuj poszczególnym urazom zalecane ułożenie poszkodowanego. W rubryce „Para” wpisz odpowiednią literę przyporządkowaną zalecanemu ułożeniu.

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Lp.	Uraz	Para	Zalecane ułożenie poszkodowanego
1.	Rany głowy i twarzy		A. Poszkodowany leżący na twardym podłożu
2.	Rany klatki piersiowej		B. Pozycja leżąca z uniesionymi kończynami
3.	Zatrzymanie oddechu		C. Pozycja leżąca z uniesioną głową i barkami
4.	Omdlenie		D. Pozycja półsiedząca z podparciem

Przykład zadania na klasyfikację:

☞ Uszereguj we właściwej kolejności czynności ratownika na miejscu wypadku. Wpisz w wykropkowane miejsca odpowiednie numery.

A. Włączenie świateł awaryjnych – ……. .

B. Ewakuacja poszkodowanych w sytuacji zagrożenia życia – ……. .

C. Wezwanie służb ratunkowych – …… .

D. Udzielenie pomocy najbardziej potrzebującym – ……. .

E. Ustawienie trójkąta ostrzegawczego – …… .

F. Wyłączenie zapłonu samochodu – …… .

Dłuższe sprawdziany powinny być poprzedzone analizą treści nauczania: materiału i celów nauczania, oraz sporządzeniem karty planu testu. W ten sposób nauczyciel będzie miał możliwość monitorowania postępów uczniów w opanowywaniu umiejętności przewidzianych w podstawie programowej.

Propozycja budowy karty planu testu

Nr zadania	Badana umiejętność	Propozycja odpowiedzi	Liczba punktów	Kategoria celów	Poziom wymagań

4. **Rozwiązywanie problemów** – sposób oceniania zależy od rodzaju problemu i charakteru zadania, jakie uczniowie mają wykonać. Oceniając, należy wziąć pod uwagę m.in. to, czy uczeń trafnie definiuje problem, sprawnie posługuje się językiem przedmiotu, rozwiązanie jest

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

realistyczne, spójne i adekwatne do problemu oraz czy uwzględnia zależności łączące różne elementy tej sytuacji oraz interesy jej uczestników.

Każdorazowo nauczyciel powinien jasno określić swoje wymagania co do formy i treści, a także sposobu wykonania zadania. W kontroli tego typu nauczyciel powinien zasugerować oczekiwaną postać rozwiązania problemu (schemat graficzny, rozbudowana praca pisemna czy skrótowy zapis w punktach lub opis kolejnych kroków postępowania).

Ten typ kontroli wymaga od nauczyciela podania kryteriów oceniania, które są pomocne w pracy uczniów nad rozwiązywaniem problemów, a także sprawiają, że ich praca jest znacznie łatwiejsza. Kryteria powinny być dostosowane do konkretnego zadania oraz oczekiwań nauczyciela. Ocenie podlegają trzy etapy pracy nad rozwiązywaniem problemu:

1) diagnoza problemu (charakter; podmioty zaangażowane w daną sytuację, ich potrzeby, interesy, przewidywane reakcje – zwłaszcza reakcje osób będących w szoku; warunki zewnętrzne określające sytuację; specyficzne okoliczności i ograniczenia oraz możliwości rozwiązania problemu);
2) poszukiwanie rozwiązania problemu (strategia – zwłaszcza poszukiwanie analogii, dobór kolejnych kroków postępowania; analiza różnych wariantów rozwiązania; wybór optymalnego rozwiązania na podstawie przyjętych założeń; opis rozwiązania problemu);
3) uzasadnienie wyboru przyjętego ostatecznie wariantu (dlaczego takie, a nie inne rozwiązanie zostało przyjęte, jakie czynniki zadecydowały o wyborze rozwiązania, przewidywania dotyczące trudności i zagrożeń życia lub zdrowia mogące się pojawić w trakcie realizacji zadań – umiejętność przewidywania i zapobiegania zagrożeniom).

Przykładowe kryteria oceny rozwiązania problemu:

- ☞ właściwe rozpoznanie i zdefiniowanie sytuacji wymagającej podjęcia decyzji;
- ☞ określenie celów, które chcemy uwzględnić przy rozwiązaniu problemu;
- ☞ zaproponowanie różnych wariantów rozwiązania problemu;
- ☞ rozpatrzenie wad i zalet (korzyści i strat) wynikających z wyboru poszczególnych wariantów rozwiązania;
- ☞ ocena wariantów i wybór najlepszego z nich pod względem założonych na wstępie celów i wartości.

uczę.pl © Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

5. **Obserwacja pracy uczniów** – ta metoda kontroli dostarcza nauczycielowi informacji o ogólnych predyspozycjach ucznia, jego zdolnościach manualnych, posługiwania się sprzętem i środkami dydaktycznymi, umiejętności organizowania własnego warsztatu pracy, umiejętności współpracy w grupie, umiejętności koncentracji, sposobów wypowiadania się, aktywności na lekcjach itp.

6. **Odgrywanie ról, gry symulacyjne –** nauczyciele edukacji dla bezpieczeństwa są zmuszeni do stosowania różnych metod nauczania. Wśród nich bardzo ważne są metody odgrywania ról (wczuwania się w rolę) i gry symulacyjne. Zadaniem uczniów jest zrozumienie nie tylko charakteru roli, jaką im powierzono, lecz także społecznego procesu, w którym uczestniczą podczas odgrywania ról. Poruszając się w określonej przez symulację rzeczywistości, mogą swobodnie interpretować odgrywaną rolę. Metoda ta wymaga jednak od uczniów dużej aktywności, znajomości symulowanej sytuacji, a także wyobraźni.

   Sposób przeprowadzenia symulacji:

   ☞ Wybór wydarzenia, którego modelem ma być symulacja. Powinno ono dotyczyć problemów wynikających z podstawy programowej lub uznanych przez nauczyciela za ważne.

   ☞ Określenie umiejętności, które uczniowie nabędą lub rozwiną dzięki uczestniczeniu w symulacji. Planując kolejne aktywności w symulacji, należy zadbać o to, aby uczniowie uczestniczący w nich, rzeczywiście mieli szansę na przećwiczenie określonych wcześniej przez nauczyciela umiejętności.

   ☞ Ustalenie problemu zawartego w symulowanym procesie społecznym. Wokół tego problemu powinna skupiać się akcja. Może on wynikać z konieczności podejmowania decyzji w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia.

   ☞ Określenie czasu, miejsca i okoliczności, w których przebiega akcja.

   ☞ Określenie wiedzy i doświadczeń uczniów potrzebnych do przeprowadzenia symulacji.

   ☞ Określenie ram odtwarzanej rzeczywistości – określenie konkretnych aktywności, czasu ich trwania i reguł, według których będą przebiegały. Chodzi o stworzenie równych szans dla wszystkich uczestników.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

- Charakterystyka ról – należy unikać instruowania uczniów o tym, jak należy grać rolę, raczej podpowiedzieć, co ją charakteryzuje.
- Przygotowanie miejsca symulacji i potrzebnych rekwizytów – ważna jest dbałość o rekwizyty i pozoracje, które wprowadzają odpowiedni nastrój przeprowadzanej symulacji.
- Określenie standardów sukcesu – czyli ustalenie kryteriów, które umożliwią ocenę efektów uczestniczenia w symulacji.

Ocenianiu powinno podlegać:

- merytoryczne przygotowanie się do danej roli;
- zapoznanie się z informacjami dotyczącymi sytuacji, rodzaju urazu – zagrożenia;
- umiejętność wykorzystania zdobytej wiedzy i reagowania na zmianę sytuacji (np. w sytuacji, gdy udzielana pomoc jest niewłaściwa);
- przekonujące wejście w rolę odgrywanej postaci (używanie argumentów i zachowań typowych dla danej sytuacji);
- poziom zaangażowania ucznia i jego efektywność (współpraca z innymi uczestnikami socjodramy lub gry symulacyjnej),
- uważne śledzenie przebiegu gry i trafne wykorzystywanie możliwości, które daje odgrywana rola.

Najważniejszym etapem symulacji, przynoszącym najwięcej efektów w uczeniu się, jest **analiza symulowanego wydarzenia** – zebranie i uporządkowanie wiedzy, którą uczniowie zdobyli dzięki symulacji. Nauczyciel powinien jednak pamiętać, że jego rolą jest udzielenie pomocy uczniom w analizowaniu i ocenianiu problemu, a nie narzucanie opinii czy wniosków.

Aby ułatwić uczniom przejście przez ten etap, można im zadać kilka pytań:

- Co się wydarzyło w symulowanym wydarzeniu i jakie pojawiły się problemy/zagrożenia?
- Dlaczego doszło do tego zdarzenia?
- Jakie były możliwe rozwiązania?

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

- ☞ Jakie kryteria zostały przyjęte przy podjęciu decyzji?
- ☞ Jaką decyzję można byłoby podjąć na podstawie tych kryteriów?
- ☞ Jakie mogą być następstwa tej decyzji?
- ☞ Czy są zgodne z przyjętymi standardami ratowania życia?
- ☞ Czy są zgodne z twoim systemem wartości? Jeżeli nie, to z którymi twoimi wartościami są w konflikcie.
- ☞ Czy twoje postępowanie byłoby inne w identycznej sytuacji? Jeśli tak, wyjaśnij dlaczego.

7. **Metoda projektów –** wdrażanie młodzieży do pracy metodą projektów podczas zajęć edukacji dla bezpieczeństwa jest wskazane już na poziomie szkoły podstawowej. Uczestnictwo w projekcie może być warunkiem końcowej pozytywnej klasyfikacji. W ten sposób dąży się do zmobilizowania uczniów do współdziałania i nauczenia ich pracy zespołowej. Młodzież spotyka się więc z tą metodą pracy na obu etapach kształcenia.

Wszyscy nauczyciele są odpowiedzialni za rozwijanie umiejętności kluczowych zapisanych w podstawie programowej, dlatego obowiązkiem także nauczyciela edukacji dla bezpieczeństwa jest wdrażanie młodzieży do pracy tą metodą.

Metoda ta wymaga od nauczyciela zaangażowania, wcześniejszego przygotowania zadań, organizacji pracy zespołów zadaniowych, czuwania nad ich pracą i udzielania pomocy przy opracowywaniu projektu i jego prezentacji. Uczniowie z kolei poszukują informacji na dany temat w różnych źródłach, przetwarzają je, przygotowują prezentację zagadnienia i wreszcie prezentują na lekcji. Prezentacja może przybrać różne formy. Może być pisemna, graficzna (np. plakaty, postery), mieć charakter przemówienia, recytacji, gry dydaktycznej, inscenizacji czy kabaretu. Może mieć formę także prezentacji multimedialnej lub filmu uczniowskiego z dokumentacją zdjęciową wykonanych działań. Realizacja projektu i przygotowanie się do jego prezentacji są rozłożone w czasie. Praca może trwać kilka miesięcy. Zarówno uczniom, jak i nauczycielowi daje ona dużą satysfakcję.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Sposób **przeprowadzenia projektu** obejmuje:

- ☞ Ustalenie wspólnie z uczniami tematu i celu projektu.
- ☞ Opracowanie instrukcji projektu na podstawie *Załącznika nr 3.Przykład opisania projektu dla uczniów*. Instrukcja powinna zawierać następujące elementy:
  - temat i jego cele;
  - zadania, jakie mają uczniowie wykonać;
  - źródła, które uczniowie powinni wykorzystać;
  - termin prezentacji oraz ewentualne terminy poprzedzających ją konsultacji;
  - możliwe sposoby prezentacji projektu i czas na to przeznaczony;
  - kryteria oceny projektu.
- ☞ Realizację projektu zgodnie z ustaloną kolejnością zadań i harmonogramem (uczniowie dokonują podziału zadań i są odpowiedzialni za ich realizację).
- ☞ Opracowanie kryteriów oceny projektu i zapoznanie z nimi uczestników przed podjęciem pracy (w czasie prezentacji projektu uczniowie są oceniani zgodnie z przyjętymi kryteriami).
- ☞ Omówienie realizacji projektu z punktu widzenia założonych celów.

Dobrze przygotowany i prowadzony projekt daje szansę przygotowania młodzieży do uzyskania dobrego rezultatu na egzaminie końcowym, a poza tym:

- ☞ stwarza sytuacje umożliwiające prowadzenie obserwacji, badań, rozwiązywania problemów w twórczy sposób, poszukiwania informacji z różnych źródeł, analizowania i wyciągania wniosków;
- ☞ sprzyja łączeniu wiedzy z różnych dziedzin życia (korelacja międzyprzedmiotowa);

Przed przystąpieniem do projektu zespół realizatorów powinien znaleźć odpowiedzi na ważne pytania:

- ☞ wdraża do współpracy w grupie, ponieważ w projekcie dominuje praca zespołowa;
- ☞ daje szansę prezentowania wyniku pracy na forum klasy;
- ☞ Dlaczego taki właśnie projekt i co nam da jego realizacja? (motywacja).

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

- ☞ W jaki sposób będziemy pracować? (organizacja pracy).
- ☞ Kto będzie odpowiedzialny za realizację poszczególnych etapów? (podział zadań).
- ☞ W jakim czasie będzie realizowany i kiedy możemy się spodziewać rezultatów? (planowanie i przydział odpowiedzialności za wykonanie zadania).
- ☞ Kto może nam pomóc? (szukanie rozwiązania przez umiejscowienie tematu projektu w obszarach różnych przedmiotów – integracja i korelacja wiedzy).
- ☞ Jakie zewnętrzne warunki muszą być spełnione? (przewidywanie i planowanie działań).
- ☞ Jakie trudności możemy napotkać? (przewidywanie trudności).
- ☞ Jakie są ewentualne koszty realizacji? (sprawiedliwy podział obowiązków).

Podczas oceniania projektu należy ustalić maksymalną liczbę punktów możliwą do uzyskania przez ucznia pracującego tą metodą. W ocenie należy uwzględnić również **samoocenę uczniów**.

Uczniowie powinni odpowiedzieć na następujące pytania:

a. Czy przyjęte zadania przez poszczególnych członków grupy były realizowane w terminie?

b. Z którym zadaniem było najwięcej problemów (jakiego rodzaju)? Co zrobiono, aby je rozwiązać?

c. Czy wszyscy byli włączeni do pracy grupy (pracowali solidnie i wywiązywali się z powierzonych zadań)?

d. Co należałoby w tej pracy usprawnić? Co zrobilibyśmy inaczej, gdybyśmy robili to jeszcze raz?

Rozróżnia się dwa podstawowe rodzaje projektów uczniowskich.

Rodzaje projektów uczniowskich	Przykłady
O charakterze praktycznym	• gra dydaktyczna • projekt wycieczki tematycznej • analiza stanu bezpieczeństwa budynku (instytucji) • opracowanie algorytmu postępowania (ewakuacji) w razie zagrożenia (klęski żywiołowej)
O charakterze teoretycznym	• wykonanie w postaci pisemnej lub elektronicznej opracowania dotyczącego wybranych zagadnień poszerzających tematykę programową

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

W obu rodzajach podstawowa struktura pracy nad projektem pozostaje taka sama. Ocenie podlega nie tylko wytwór pracy, lecz także cały proces uczenia się grupy uczniowskiej. Poniżej zamieszczono przykładową kartę oceny pracy nad projektem z propozycją punktacji.

Arkusz oceny projektu

Skład grupy: .....

Temat: .....

Cel: ……..

Termin prezentacji: .....

Czas realizacji: .....

Przebieg pracy nad projektem	Kryteria oceny	Liczba punktów	Łącznie punkty
Planowanie pracy	Poziom samodzielności w wyborze tematu		
	Określenie celów		
	Zaplanowanie działań		
	Uzasadnienie wyboru proponowanych rozwiązań		
Realizacja projektu	Systematyczność działań		
	Poziom przygotowania się do konsultacji		
	Samodzielność poszukiwania źródeł informacji		
	Samodzielność korzystania ze źródeł informacji		
	Dobór odpowiednich pomocy		
	Poprawność wykonanych samodzielnie zdjęć		
	Samodzielność decyzji dotyczących wprowadzania zmian		
Prezentacja	Organizacja i zaplanowanie prezentacji (struktura wystąpienia, współpraca podczas wystąpienia)		
	Wykorzystanie przydzielonego czasu		
	Upoglądowienie (atrakcyjność prezentacji, wzbogacenie materiałem ilustracyjnym)		
	Sposób korzystania z notatek		
	Komunikatywność wystąpienia		

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Sprawozdanie	Selekcja materiałów		
	Stopień przetworzenia informacji		
	Poziom syntezy		
	Rozplanowanie rozdziałów		
	Systematyczność prac nad sprawozdaniem		
	Estetyka		
Współpraca w grupie*	Podział zadań		
	Sposób podejmowania decyzji		
	Komunikacja w grupie i rozwiązywanie konfliktów		
	Poziom współpracy i współodpowiedzialności		
Samoocena	Planowanie pracy		
	Rzetelność – wywiązanie się z przydzielonych zadań		
	Współpraca w grupie		
	Prezentacja projektu		
		Suma punktów	

*Jeśli projekt jest realizowany jednoosobowo, ten punkt należy pominąć w ocenie kryterium.

Nauczyciel oceniający pracę nad projektem może za zgodą uczniów wystawiać oceny dostateczny i dopuszczający, natomiast nie powinien wystawiać oceny niedostatecznej.

Nauczyciel może także kwestię oceny za pracę nad projektem rozwiązać w prostszy sposób. W sytuacji, gdy realizowany projekt jest znacznie rozszerzony lub nawet wykracza poza tematykę przedmiotu, po uznaniu, że spełnia on kryteria jakości, np. zdobył 70% punktów, uczniowie otrzymują ocenę klasyfikacyjną o stopień wyższą od tej, która wynika z analizy ocen cząstkowych.

Projekt może być oceniony również przez wybrany zespół ekspertów (jury) lub całą klasę.

Przykłady tematów projektów:

- Zabezpieczenie rodziny na wypadek zagrożenia powodziowego. Zagrożenie wystąpi w ciągu najbliższych 4 godzin. Istnieje niebezpieczeństwo przerwania wałów. Miejscowość, w której mieszkasz, może być zalana wodą.
- Zabezpieczenie rodziny (gospodarstwa wiejskiego) na wypadek zagrożenia powodziowego. Fala powodziowa dotrze do miejscowości, w której mieszkasz, w ciągu 4 dni. Istnieje niebezpieczeństwo przerwania wałów.

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

- Bezpieczeństwo pożarowe obiektów szkolnych. Dokonajcie przeglądu i oceńcie szanse i zagrożenia dla młodzieży szkolnej na wypadek pożaru w szkole.
- Postępowanie ratownicze w miejscu wypadku. Zaprezentujcie scenkę z sytuacją urazową i przedstawcie pełny schemat postępowania ratowniczego w zależności od przedstawionych urazów i okoliczności zdarzenia.
- Zaplanujcie wycieczkę szkolną/biwak z uwzględnieniem zasad bezpieczeństwa i edukacji zdrowotnej (należy określić miejsce, porę roku, liczbę uczestników, środek transportu, rodzaj aktywności podejmowanych podczas wycieczki/biwaku).

Stosowane podczas zajęć edukacji dla bezpieczeństwa metody kształcenia oraz formy pracy powinny stwarzać uczniom możliwość wykazania się aktywnością, zarówno podczas zadań wykonywanych indywidualnie, jak i zespołowo. Aktywność uczniów powinna być oceniana według kryteriów, o których zostaną poinformowani na początku zajęć, tak aby fakt oceniania wpływał na nich mobilizująco i wspierał indywidualny rozwój.

8. **Wykorzystywanie informacji z różnych źródeł –** nauczyciel, zwłaszcza w szkole ponadpodstawowej, często odsyła uczniów do innych źródeł wiedzy. Podczas oceniania pracy z zastosowaniem tej metody należy wziąć pod uwagę następujące kryteria:
   - ☞ poszukiwanie, porządkowanie i wybór istotnych źródeł informacji;
   - ☞ analiza, porównywanie, uogólnianie, ocena zgromadzonego materiału;
   - ☞ umiejętność korzystania z mediów;
   - ☞ umiejętność oceny przydatności zgromadzonych materiałów.

9. **Referat –** jest taką formą pracy ucznia, którą można wykorzystywać w nauczaniu edukacji dla bezpieczeństwa w szkole podstawowej jako pracę nieobowiązkową. Może on być jedynie wprowadzeniem do tematu bądź rozwinięciem jednego z problemów poruszanych na lekcji. W związku z tym czas trwania wystąpienia uczniowskiego nie powinien przekraczać 5–6 minut. Problemem dla nauczycieli jest jego ocenianie. Jakość referatów uczniowskich często odbiega od oczekiwań nauczyciela. Aby tego uniknąć, a tym samym stworzyć uczniom czytelną sytuację oceny, niżej zamieszczono propozycję stosowania kryteriów oceny referatu.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

KLUB NAUCZYCIELA uczę.pl

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Kryteria oceny referatu

Kryterium	Opis	Punktacja (1–5)
Język	• komunikatywność wypowiedzi • styl wypowiedzi (np. zwięzłość, poprawność językowa) • stosowanie terminologii przedmiotowej (ale też nienadużywanie jej)	
Spójność	• nieodbieganie od tematu • zachowanie ciągu logicznego	
Samodzielność	• umiejętne wspomaganie się przygotowanymi materiałami (a nie odczytywanie ich) • stopień przetworzenia zgromadzonych informacji (np. czy odtwarza z pamięci, czy powtarza cudze myśli, czy odnosi się do cudzych myśli)	
Zaktywizowanie klasy	• przedstawianie zagadnień w sposób problemowy • stopień włączenia klasy do dyskusji	
Orientowanie się w temacie	• odnoszenie się do problemów oraz zadawanych pytań • kierowanie dyskusją • elastyczne reagowanie na sytuacje w klasie (np. rozwinięcie problemu, który wywołał zainteresowanie, w obrębie prezentowanego tematu)	
Upoglądowienie	• przygotowanie materiałów wspomagających prezentację (np. foliogramy, zdjęcia, albumy, plansze, fragmenty filmów, prezentacja komputerowa) • sposób wykorzystania zgromadzonych materiałów	
Czas	• ścisłe przestrzeganie rygorów czasowych	
Zakończenie	• synteza prezentacji w postaci podsumowania • formułowanie wniosków	
	Łączna liczba punktów	

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

10. **Udział w dyskusji** – ocenianie uczniów na podstawie dyskusji sprawia nauczycielowi, nawet doświadczonemu, pewien problem. Aby wystawić ocenę, nauczyciel musi odpowiedzieć sobie na pytania:
    - Czy oceniam ilość, czy jakość?
    - Co składa się na wkład jakościowy?
    - Jak oceniać ucznia, który stale zabierał głos, a w efekcie niczego wartościowego nie wniósł do dyskusji?
    - Jak oceniać ucznia nieśmiałego, mającego dobre pomysły, ale który tych pomysłów nie przedstawił do końca, ponieważ ciągle mu przerywano?

Arkusz punktowania dyskusji

Kryteria oceny	Liczba punktów	Uczniowie												
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Wykorzystanie dowodów na poparcie stanowiska (prezentacja informacji opartej na faktach)	+2													
Zajęcie stanowiska (prezentacja własnej opinii, przemyśleń)	+2													
Dostrzeganie analogii	+2													
Zauważanie sprzeczności	+2													
Zwracanie uwagi na błędy	+1													
Komentarz do dyskusji lub jej uzupełnienie	+1													
Rozpoczęcie dyskusji	+1													
Przejście do kolejnego zagadnienia	+1													
Wciągnięcie do dyskusji innej osoby	+1													
Przeproszenie za niewłaściwe zachowanie się	+1													
Wypowiedź nie na temat, nieprzestrzeganie planu dyskusji	–2													

AUTOR: Bogusława Breitkopf

KLUB NAUCZYCIELA uczę.pl

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Monopolizowanie dyskusji (nieprzestrzeganie uzgodnionych norm czasowych)	–2													
Przerywanie innym (przeszkadzanie lub okazywanie braku zainteresowania)	–3													
Atak osobisty (przenoszenie emocji i uwag na osobę)	–3													
Suma punktów														

Podczas dyskusji zadanie nauczyciela ogranicza się do czuwania nad przyznawaniem punktów, przestrzegania planu dyskusji oraz utrzymania dyscypliny. Zadanie to może powierzyć uczniom.

10. **Sprawdzanie umiejętności praktycznych** – podczas oceniania umiejętności udzielania pierwszej pomocy można skorzystać z zamieszczonych dalej kart oceny. W ocenianiu czynności ratowniczych należy zwrócić uwagę na to, czy ratownik upewnił się przed zbliżeniem do miejsca wypadku, że jest bezpieczny, a w przypadku stwierdzenia istnienia zagrożenia, czy usunął źródło zagrożenia. Istotne jest również zdjęcie rękawiczek w taki sposób, aby znajdujące się na nich zanieczyszczenia nie mogły być przeniesione na ludzi i sprzęt.

W sytuacji zachowania czynności życiowych ratownik powinien zebrać najpotrzebniejsze informacje dla **określenia stanu poszkodowanego**. Źródłem informacji mogą być: rozmowa z poszkodowanym (wywiad SAMPLE: S – samopoczucie, A – alergie, M – medykamenty, przyjmowane leki, P – przebyte choroby i operacje, L – lunch, kiedy jadłeś, piłeś?, E – ewentualnie inne pytania wynikające z kontekstu zdarzenia) i innymi uczestnikami wypadku, praca trzech zmysłów (wzrok, słuch, dotyk), poszukiwanie przedmiotów świadczących o przyczynie urazu lub chorobach poszkodowanego (wisiorka, bransolety itp.).

Ważne jest również, aby zmiana **pozycji poszkodowanego** nastąpiła po uzyskaniu informacji o jego stanie. Przykładowe pozycje:

- ☞ zastana – w podejrzeniu urazów wielonarządowych, urazu kręgosłupa, miednicy;
- ☞ półsiedząca – w trudnościach z oddychaniem lub podejrzeniem zawału serca;

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

- z podkurczonymi nogami i lekko podniesionym tułowiem – w przypadku obrażeń w obrębie jamy brzusznej;
- boczna ustalona lub boczna zmodyfikowana – w przypadku utraty przytomności, gdy poszkodowany musi pozostać sam, jeśli z ust, nosa lub/i ucha poszkodowanego wydobywa się wyciek o zabarwieniu krwawym lub gdy są widoczne ślady treści żołądkowej;
- przeciwwstrząsowa – w podejrzeniu wstrząsu (przy braku przeciwwskazań).

W trakcie udzielania pomocy należy obserwować, czy ratownik modyfikował postępowanie ratownicze po zaobserwowaniu zmian u poszkodowanego (np. po wystąpieniu duszności – ułożono poszkodowanego w pozycji półsiedzącej, po powrocie świadomości próbowano zebrać wywiad, po zasygnalizowaniu bólu próbowano zmniejszyć ucisk itp.).

Oto **przykłady kart oceny** umiejętności praktycznych uczniów.

- **Pierwsza pomoc w oparzeniach**

Poszkodowana ma oparzoną dłoń i przedramię. Stało się to na biwaku – koleżanka chciała przygotować herbatę i wylała na siebie wrzątek. Na oparzonej ręce ma pierścionek i zegarek. Poszkodowana stoi, symuluje ból, wymachuje ręką, krzyczy głośno, utrudnia udzielanie pomocy do chwili, gdy ratownik jej nie uspokoi.

W pobliżu pali się ognisko (grill), a obok leży kurtka, która może ulec zapaleniu i stać się przyczyną pożaru. Obok znajduje się butla z gazem, który może wybuchnąć.

Zadaniem ucznia jest zabezpieczenie miejsca wypadku, rozpoznanie stopnia oparzenia i udzielanie pomocy zgodnie ze schematem postępowania ratunkowego opisanego w podręczniku. Jeżeli ratownik nie posadzi poszkodowanego, ten po upływie 1,5–2 minut mdleje.

Karta oceny – oparzenie

Nazwa czynności	Liczba punktów	Uczeń									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zabezpieczenie miejsca wypadku	1										
Zadbanie o bezpieczeństwo własne	1										
Ocena stopnia świadomości poszkodowanego	1										
Przeprowadzenie wywiadu SAMPLE	1										

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Rozpoznanie urazów	1										
Zastosowanie odpowiedniej pozycji	1										
Zdjęcie ozdób	2										
Schłodzenie zimną wodą	2										
Założenie mokrego opatrunku	2										
Uprzedzanie o wykonywanych czynnościach	1										
Dodatkowe schładzanie opatrunku	1										
Wsparcie psychiczne	1										
Komfort termiczny	2										
Wezwanie pomocy	1										
Kontrolowanie czynności życiowych	1										
Suma uzyskanych punktów	**19**										

☞ **Pierwsza pomoc w złamaniach otwartych**

Poszkodowany potknął się o duży kamień, przewrócił się i złamał sobie rękę (nogę). Bardzo cierpi, głośno jęczy, jest blady.

Zadaniem ucznia jest zabezpieczenie miejsca wypadku, rozpoznanie złamania otwartego kończyny (podudzia lub przedramienia) i udzielenie pomocy zgodnie z opisem znajdującym się w podręczniku. Jeżeli ratownik nie posadzi poszkodowanego w ciągu 1–1,5 minuty, poszkodowany mdleje.

Karta oceny – złamanie otwarte

Nazwa czynności	Liczba punktów	Uczeń									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zabezpieczenie miejsca wypadku	1										
Zadbanie o bezpieczeństwo własne	2										
Zastosowanie odpowiedniej pozycji	1										
Rozpoznanie urazu	1										
Uprzedzanie o wykonywanych czynnościach	1										
Przeprowadzenie wywiadu SAMPLE	1										
Zastosowanie stabilizacji kości	2										
Zastosowanie opatrunku osłaniającego	2										

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Opatrzenie zranień (delikatność)	1										
Stabilizacja kończyny w pozycji zastanej	2										
Udzielenie wsparcia psychicznego	1										
Zabezpieczenie przed wychłodzeniem	1										
Wezwanie pomocy	1										
Kontrola stopnia świadomości	1										
Suma uzyskanych punktów	**18**										

☞ Pierwsza pomoc w krwotoku tętniczym

Jeden z uczestników bójki został pchnięty nożem. Rana jest głęboka na około 8 mm. Z rany w sposób pulsujący wypływa krew. Ranny stoi, jest mocno wystraszony, blady, krzyczy, powtarza ciągle ten sam tekst.

Zadaniem ucznia jest zabezpieczenie miejsca wypadku, rozpoznanie krwotoku tętniczego, udzielenie pomocy zgodnie ze schematem postępowania ratunkowego opisanego w podręczniku. Jeżeli ratownik nie posadzi poszkodowanego – ten mdleje, jeżeli nie uspokoi go – ten utrudnia udzielanie pierwszej pomocy.

Karta oceny – krwotok tętniczy

Nazwa czynności	Liczba punktów	Uczeń									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zabezpieczenie miejsca wypadku	1										
Zadbanie o bezpieczeństwo własne	2										
Zastosowanie odpowiedniej pozycji	1										
Rozpoznanie urazu	1										
Zastosowanie ucisku przez gazę	1										
Założenie opatrunku uciskowego	2										
Uprzedzanie o wykonywanych czynnościach	1										
Uniesienie kończyny	1										
Unieruchomienie kończyny	1										
Opatrzenie zranień (dokładność)	1										
Udzielenie wsparcia psychicznego	1										
Zabezpieczenie przed wychłodzeniem	1										

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Wezwanie pomocy	1										
Kontrola czynności życiowych	1										
Suma uzyskanych punktów	**16**										

☞ **Pierwsza pomoc nieprzytomnemu**

W parku miejskim poszkodowany leży na trawniku, z głową na krawężniku. Na twarzy, wokół ust, widoczna jest piana o krwawym zabarwieniu. Przypadkowy przechodzień opowiedział, że przed kilkoma minutami poszkodowany upadł z głośnym krzykiem; miał drgawki. Teraz nie reaguje na zadawane pytania.

Uczeń powinien zabezpieczyć miejsce wypadku, ustalić przyczynę utraty przytomności i udzielić pierwszej pomocy zgodnie z opisem znajdującym się w podręczniku.

Karta oceny – udzielenie pomocy nieprzytomnemu

Nazwa czynności	Liczba punktów	Uczeń									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zabezpieczenie miejsca wypadku	1										
Zadbanie o bezpieczeństwo własne	1										
Zebranie wywiadu od świadków	2										
Potrząśnięcie za ramię i zapytanie	1										
Oczyszczenie ust z piany i wyciekającej śliny	1										
Udrożnienie dróg oddechowych	2										
Ocena oddechu	1										
Ułożenie w pozycji bocznej ustalonej	2										
Udrożnienie dróg oddechowych	1										
Rozpoznanie urazów	1										
Zabezpieczenie przed wychłodzeniem	1										
Wezwanie pomocy	1										
Kontrola czynności życiowych	1										
Zaangażowanie świadka zdarzenia	2										
Suma uzyskanych punktów	**18**										

Uwaga! W pozycjach, w których zaproponowano 2 punkty, nie przewiduje się udzielania częściowej punktacji. Uczeń otrzymuje 2 punkty lub 0 punktów. Zamiarem autorki jest zwrócenie uwagi na

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

czynności mające kluczowe znaczenie w momencie doskonalenia umiejętności ratowania życia. Spośród wymienionych czynności ratowniczych, podlegających ocenie, pewne z nich są ważniejsze i mogą mieć wpływ na uratowanie życia lub sprawniejszy przebieg akcji ratunkowej.

11. **Praca zespołowa nad problemem** – podstawą oceny może być obserwacja pracy uczniów wraz z samooceną. Nauczyciel może oceniać wszystkie pracujące zespoły. Może także na początku lekcji zadecydować (lub wylosować), które zespoły uczniowskie będą oceniane. W takim przypadku będzie miał okazję dokładniej przyjrzeć się przebiegowi ich pracy. Ważne jest, aby uczniowie nie mieli świadomości tego podczas wykonywania zadań. Po zrealizowaniu tematu, nauczyciel zaprasza do siebie lidera zespołu (bądź zaprasza cały zespół) i uzgadnia oceny.

Karta obserwacji klasy

Uczeń	Współpraca					Przygotowanie do tematu			Czynności operacyjne			Propozycja oceny	Samoocena	Ocena ostateczna
	Gotowość współpracy	Chęć niesienia pomocy	Aktywność	Gotowość uwzględnienia opinii innych osób	Współodpowiedzialność za efekty pracy	Przygotowanie się do zajęć	Umiejętność odnajdywania potrzebnych informacji	Wywiązywanie się z wyznaczonej roli	Umiejętność interpretacji	Umiejętność organizacji pracy	Sprawne posługiwanie się przyrządami			

12. **Aktywność pozalekcyjna, dodatkowa** – nauczyciel powinien jasno określić swoje wymagania, co do formy i treści, a także sposobu wykonania każdego zadania. W związku z tym powinien zasugerować rozwiązanie problemu:

- ☞ udział w konkursach przedmiotowych;
- ☞ wykonanie dodatkowych prac w czasie pozaszkolnym;

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

- dobrowolne działania na rzecz innych;
- zdobywanie wiadomości wykraczających poza podstawę programową i ich prezentacja.

Określenie warunków koniecznych do uznania wykonanego zadania jest niezbędne i powinno być indywidualnie ustalane z każdym uczniem lub zespołem uczniowskim. Tego wymaga **indywidualizacja procesu nauczania**. Dodatkowe zadania mają prawo podejmować zarówno uczniowie bardzo zdolni, ponieważ chcą otrzymać ocenę celującą, jak i uczniowie słabsi, którzy chcą podnieść sobie o jeden stopień ocenę na koniec roku lub semestru. Ważne jest, aby dać szansę rozwoju wszystkim, którzy chcą się uczyć, doskonalić swoje umiejętności. Dlatego kryteria oceny danego działania należy zawsze dokładnie przemyśleć i zapoznać z nimi uczniów zanim podejmą się zadania.

Przedmiotowy system oceniania

Nauczyciele są zobowiązani do tworzenia przedmiotowych systemów oceniania zgodnych z wewnątrzszkolnym systemem oceniania (patrz Załącznik nr 2). Tworząc je, muszą brać pod uwagę uczniów swojej szkoły i warunki, w jakich przyjdzie im pracować. W tworzeniu przedmiotowego systemu oceniania (PSO) należy określić:

- obszary oceniania i ich wagę,
- kryteria oceniania,
- narzędzia sprawdzania,
- formy sprawdzania wiadomości i umiejętności,
- częstotliwość sprawdzania i oceniania,
- minimalna liczbę ocen z danego przedmiotu (w zależności od liczby godzin lekcyjnych w tygodniu),
- zasady wystawiania ocen semestralnych i rocznych,
- zasady poprawiania ocen,
- terminy oddawania sprawdzianów,
- zasady dotyczące prowadzenia zeszytów przedmiotowych lub zeszytów ćwiczeń,
- sposoby przekazywania informacji o ocenie (uczniowi i rodzicom).

AUTOR: Bogusława Breitkopf

uczę.pl KLUB NAUCZYCIELA

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Ocenianie powinno wspierać i wzmacniać proces nauczania. Tworząc PSO należy zadbać o to, aby spełniał on kryteria:

1. Użyteczności – ocenianie powinno być nakierowane na to, co jest najważniejsze dla uczniów w procesie uczenia się.
2. Wielowątkowości – proces oceniania powinien stwarzać sytuacje, w której każdy uczeń będzie miał możliwość zademonstrowania swej wiedzy i umiejętności.
3. Otwartości – każdy aspekt i faza oceniania powinny być dostępne dla wszystkich zainteresowanych i otwarte na proces badania i weryfikowania.
4. Pewności wnioskowania – materiał zgromadzony w procesie oceniania powinien umożliwić wysoką pewność wnioskowania o umiejętnościach uczniów.
5. Spójności wewnętrznej – każdy składnik systemu oceniania powinien być zgodny ze standardami nauczania, oceniania i programem rozwoju szkoły.

Nauczyciel nieustannie powinien obserwować i doskonalić swój warsztat pracy, dokonując systematycznej samooceny. Modyfikacja własnych zachowań, ulepszanie praktyki, pogłębianie wiedzy o swojej pracy jest niezbędnym, wręcz koniecznym elementem planowania.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

VIII. Materiały dodatkowe – załączniki

Załącznik nr 1. Kontrakt edukacyjny (przykład)

Kontrakt edukacyjny z uczniami klas ósmych obowiązujący na lekcjach „Edukacji dla bezpieczeństwa" w roku szkolnym 20…./20… .

1. W semestrze nauczyciel może przeprowadzić jeden sprawdzian pisemny i jeden sprawdzian praktyczny (zapowiedziany) oraz dwie kartkówki, które nie muszą być zapowiedziane. Uczeń, który był nieobecny na sprawdzianie, powinien go zaliczyć na najbliższych zajęciach. Uczeń, który otrzymał ocenę niedostateczną ze sprawdzianu, musi ją poprawić na najbliższych zajęciach lub w terminie uzgodnionym z nauczycielem.
2. Uczeń, który odmawia pisania lub wykonania pracy otrzymuje ocenę niedostateczną.
3. Sprawdziany po omówieniu przechowuje nauczyciel.
4. Raz w roku każdy uczeń (zespół uczniów) zobowiązany jest do wykonania projektu o tematyce związanej z problematyką bezpieczeństwa, zdrowia, ratowania życia. Temat można uzgodnić z nauczycielem lub wybrać z listy. Nieoddanie w terminie projektu i konspektu do jego realizacji, skutkuje oceną niedostateczną.
5. Zeszyt jest dokumentacją zajęć i podlega ocenie. Ocenie podlega treść merytoryczna. Pismo powinno być czytelne.
6. Za aktywny udział w lekcji uczeń otrzymuje „plus" lub „minus". Otrzymanie trzech plusów skutkuje oceną bardzo dobrą, trzech minusów – niedostateczną.
7. Uczeń ma prawo być nieprzygotowany do lekcji raz w semestrze. Adnotację o tym fakcie nauczyciel wpisuje do dziennika. Brak materiałów, o które prosił nauczyciel, jest równoznaczny z nieprzygotowaniem do lekcji. Jeżeli uczeń nie zgłosił tego faktu przed lekcją lub przekroczył limit, otrzymuje ocenę niedostateczną.
8. Na zajęcia z pierwszej pomocy, uczniowie są zobowiązani przynosić zestaw opatrunkowy do ćwiczeń, zawierający: 2 bandaże elastyczne (max szerokość – 8 cm), 2 kompresy gazowe (9 x 9 cm), 2 agrafki, rękawiczki (lateksowe, winylowe lub foliowe), maseczkę do oddechu zastępczego, chustę trójkątną (tkaninową).
9. Za udział w zajęciach pozalekcyjnych, związanych z problematyką bezpieczeństwa lub prozdrowotną (np. udział w olimpiadzie promującej zdrowy styl życia, mistrzostwach

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

ratowniczych, konkursach wiedzy o Międzynarodowym Prawie Humanitarnym (MPH), Obronie Cywilnej (OC) i Polskim Czerwonym Krzyżu (PCK), zawodach sportowo-obronnych, a także za zrealizowanie dodatkowego projektu, uzgodnionego z nauczycielem, uczeń może mieć podwyższoną o jeden stopień ocenę semestralną, w stosunku do oceny wynikającej z ocen cząstkowych. Przed klasyfikacyjnym posiedzeniem RP, nauczyciel informuje uczniów o przewidywanej ocenie z edukacji dla bezpieczeństwa.

10. W sprawach nieuregulowanych niniejszym kontraktem, a także w sprawach spornych, mają zastosowanie zasady określone w WSO.
11. Obie strony podpisujące kontrakt, zobowiązują się do przestrzegania wymienionych zasad.

Niniejsza umowa została sporządzona w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla stron.

Przedstawiciel klasy	Nauczyciel EdB
…….	……..…….

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Załącznik nr 2. Przedmiotowy system oceniania

Przedmiotowy system oceniania na lekcjach edukacji dla bezpieczeństwa

w ……..……..

☞ Przedmiotowy system oceniania na lekcjach edukacji dla bezpieczeństwa jest zgodny z Rozporządzeniem MEN z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz. U. z 2016 r. poz. 1943, z późniejszymi zmianami z dnia 16 sierpnia 2017 r.) oraz szkolnym systemem oceniania w ……. (należy sprawdzić i dokonać poprawek w kwestiach odbiegających od WSO – przedmiotowy system oceniania nie może być sprzeczny z dokumentem wyższej rangi).

☞ **Ocenianiu podlegają**

- ☞ Wiedza i umiejętności ucznia.
- ☞ Wymienione w punkcie 3. obszary aktywności ucznia.
- ☞ Dodatkowe prace zlecone przez nauczyciela.

Nauczyciel przekazuje informację o ocenie:

a) uczniowi – jako komentarz do każdej oceny;
b) rodzicom – na ich prośbę, jako informację o aktualnym rozwoju dziecka, jego uzdolnieniach i trudnościach w nauce.

Uczeń nie ma możliwości poprawiania zaległych prac na tydzień przed klasyfikacją.

☞ **Obszary aktywności ucznia**

- ☞ Poruszanie się w języku przedmiotu.
- ☞ Rozwiązywanie problemów.
- ☞ Aktywność na lekcjach.
- ☞ Stosowanie wiedzy przedmiotowej w sytuacjach praktycznych.
- ☞ Praca w grupach.
- ☞ Aktywność dodatkowa (poza zajęciami).

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

- Samodzielna praca na lekcjach.
- Prace długoterminowe (np. projekt).
- Znajomość i stosowanie algorytmów postępowania ratunkowego.
- Poszukiwanie, porządkowanie i wykorzystywanie informacji z różnych źródeł.

Narzędzia pomiaru

a. Formy ustne:

- odpowiedzi / wypowiedzi;
- aktywność na lekcjach;
- prezentacje.

b. Formy pisemne:

- sprawdziany, kartkówki;
- efekty pracy zespołowej;
- opracowania algorytmów zachowań w sytuacjach zagrażających zdrowiu lub życiu.

c. Formy praktyczne:

- symulacja urazów, pozoracja ran i wypadku;
- ćwiczenia praktyczne w zakresie udzielania pierwszej pomocy;
- uczestnictwo w imprezach (przygotowanie imprez dla młodzieży szkolnej i pozaszkolnej);
- udział w wolontariacie młodzieżowym w ramach edukacji rówieśniczej (m.in. realizacja programów „Mały ratowniczek", „Super wiewiórka przyjaciółka Oli i Kuby", „Stop malarii" i in.);
- praca w grupie;
- praca metodą projektu.

d. Prace domowe, karty pracy:

- systematyczność wykonywania poleceń oraz sposób udzielenia odpowiedzi na pytania.

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Proponowane formy aktywności ucznia podlegające ocenie:

1. Sprawdzian pisemny

   Informuje o nabytych przez ucznia wiadomościach i umiejętnościach z materiału objętego sprawdzianem oraz umiejętnościach łączenia prostych faktów i wyciągania wniosków. Jest zapowiadany tydzień wcześniej i oceniony w ciągu dwóch tygodni. Uczeń nieobecny pisze sprawdzian w terminie wyznaczonym przez nauczyciela (dogodnym dla obu stron), zadania (pytania) dotyczą tego samego zakresu tematycznego, ale są inne. Po omówieniu jest oddany uczniowi wyłącznie do wglądu, a następnie przechowywany przez nauczyciela do końca roku szkolnego.
2. Kartkówka

   Obejmuje materiał z dwóch ostatnich tematów. Sprawdza stopień opanowania materiału oraz systematyczność pracy ucznia. Może być niezapowiedziana; jest oceniana w ciągu tygodnia. Największe znaczenie ma merytoryczna poprawność odpowiedzi.
3. Wypowiedź ustna

   Stwarza możliwość uzyskania informacji zwrotnej dotyczącej:

   ☞ aktualnego stanu wiedzy i umiejętności ucznia;

   ☞ umiejętności prezentowania wyników pracy indywidualnej bądź grupowej;

   ☞ umiejętności prezentowania wypowiedzi i posługiwania się językiem przedmiotu;

   ☞ umiejętności stosowania odpowiedniej argumentacji podczas dyskusji.
4. Zadanie domowe

   Brak zadania zaznacza się w dzienniku lekcyjnym „minusem". Uczeń powinien uzupełnić zadanie na następną lekcję. Dwukrotne nieodrobienie zadania domowego skutkuje wystawieniem oceny niedostatecznej.
5. Rozwiązywanie problemów

   Sposób oceniania zależy od rodzaju problemu i charakteru zadania, jakie uczniowie mają wykonać. Przy ocenianiu bierze się pod uwagę m.in. to, czy:

   ☞ uczeń trafnie definiuje problem;

   ☞ uczeń sprawnie posługuje się językiem przedmiotu;

   ☞ rozwiązanie jest realistyczne, spójne i adekwatne do problemu;

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

- ☞ uczeń uwzględnia zależności łączące różne elementy danej sytuacji oraz interesy jej uczestników;
- ☞ istnieje skrótowy zapis w punktach kolejnych kroków postępowania.

Oceniane trzech etapów pracy dotyczących rozwiązywania problemu:

a) **diagnoza problemu** (charakter; podmioty zaangażowane w daną sytuację, ich potrzeby, interesy, przewidywane reakcje – zwłaszcza reakcje osób będących w szoku; warunki zewnętrzne określające sytuację; specyficzne okoliczności i ograniczenia oraz możliwości rozwiązania problemu);
b) **poszukiwanie rozwiązania problemu** (strategia – zwłaszcza poszukiwanie analogii, dobór kolejnych kroków postępowania; analiza różnych wariantów rozwiązania; wybór optymalnego rozwiązania na podstawie przyjętych założeń; opis rozwiązania problemu);
c) **uzasadnienie wyboru przyjętego ostatecznie wariantu** (dlaczego takie, a nie inne rozwiązanie zostało przyjęte, jakie czynniki zadecydowały o wyborze rozwiązania, przewidywania dotyczące trudności i zagrożeń życia lub zdrowia mogące się pojawić w trakcie realizacji zadań – umiejętność przewidywania i zapobiegania zagrożeniom).

Przykładowe kryteria do oceny rozwiązania problemu:

- ☞ właściwe rozpoznanie i zdefiniowanie sytuacji wymagającej podjęcia decyzji;
- ☞ określenie celów możliwych do uwzględnienia przy rozwiązaniu problemu;
- ☞ zaproponowanie różnych wariantów rozwiązania problemu;
- ☞ rozpatrzenie zalet i wad (korzyści i strat) wynikających z wyboru poszczególnych wariantów rozwiązania.

Ocena wariantów i wybór najlepszego z punktu widzenia założonych na wstępie celów i wartości.

6. Odgrywanie ról, gry symulacyjne

W programie edukacji dla bezpieczeństwa zakłada się, że uczniowie na bardzo wielu lekcjach będą odgrywać różne role lub uczestniczyć w grach symulacyjnych.

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Ocenianiu podlegają:

- ☞ merytoryczne przygotowanie się do danej roli – zapoznanie się z informacjami dotyczącymi sytuacji, rodzaju urazu lub zagrożenia; umiejętność wykorzystania zdobytej wiedzy i reagowania na zmianę – np. w sytuacji, gdy udzielana pomoc jest niewłaściwa;
- ☞ przekonujące wejście w rolę odgrywanej postaci – używanie argumentów i zachowań typowych dla danej sytuacji;
- ☞ poziom zaangażowania ucznia i jego efektywność – współpraca z innymi uczestnikami socjodramy lub gry symulacyjnej; uważne śledzenie przebiegu gry i trafne wykorzystywanie możliwości, które daje mu odgrywana rola.

7. Zadania nadobowiązkowe

Mogą być realizowane w formie projektów, prac badawczych, gier dydaktycznych, szkiców, planów ewakuacji, ciekawych rozwiązań dydaktycznych itp. Za zadanie nadobowiązkowe, twórcze, wykraczające poza obowiązkowe zadania, uczeń może otrzymać ocenę celującą, a ocenę semestralną lub końcową może mieć podniesioną o jeden stopień, pod warunkiem, że spełni wymagania określone w stosownym kontrakcie. Wymagania uwzględniają specyfikę podjętego zadania i są ustalane indywidualnie dla każdego projektu nadobowiązkowego.

8. Poprawianie ocen

Uczeń ma prawo poprawienia oceny ze sprawdzianu w ciągu dwóch tygodni od otrzymania wyników (w terminie uzgodnionym z nauczycielem). W dzienniku lekcyjnym obok uzyskanej oceny stawia się ocenę uzyskaną na sprawdzianie poprawkowym. Raz w semestrze (z wyjątkiem dnia, w którym nauczyciel zaplanował sprawdzian lub kartkówkę), uczeń może zgłosić nieprzygotowanie.

KLUB NAUCZYCIELA uczę.pl

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Załącznik nr 3. Przykład opisania projektu dla uczniów

Projekt uczniowski długoterminowy (czas pomiaru 14 dni) – dla uczniów klas ósmych szkół podstawowych. Może być realizowany także jako projekt międzyprzedmiotowy (edukacja dla bezpieczeństwa, biologia, wychowanie fizyczne i lekcja wychowawcza) podczas realizacji zadań zapisanych w programie wychowawczo-profilaktycznym szkoły. Wówczas zadania dla uczniów zamieszczone w instrukcji powinny być uszczegółowione przez nauczycieli zaangażowanych w projekt.

Temat projektu: W trosce o zdrowe serce rodziców

W projekcie należy uwzględnić:

1. Informacje o chorobie wieńcowej:

- ☞ przyczyny;
- ☞ czynniki ryzyka (zależne i niezależne od nas);
- ☞ objawy;
- ☞ profilaktyka.

2. Pomiar ciśnienia i tętna:

- ☞ w jaki sposób dokonuje się badania ciśnienia tętniczego krwi? (*Gdzie zakłada się opaskę ciśnieniomierza?, W jakiej pozycji powinien znajdować się pacjent?*);
- ☞ jakim przyrządem dokonuje się pomiaru?
- ☞ jaka jest wartość optymalna ciśnienia?
- ☞ co to jest tętno (puls) i w jaki sposób dokonuje się jego pomiaru?

3. Badania:

- ☞ badanie przeprowadza się dwa razy w ciągu doby, o stałej porze;
- ☞ wyniki zapisuje się w tabeli – wartości ciśnienia skurczowego i rozkurczowego oraz tętna (liczba uderzeń serca na minutę);
- ☞ wyniki z tabeli należy przedstawić w formie graficznej, w postaci wykresów (wartości ciśnienia i tętna na jednym wykresie, dla jednej osoby).

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

4. Dane osoby badanej:
   - ☞ wiek;
   - ☞ wzrost;
   - ☞ waga;
   - ☞ współczynnik BMI (należy obliczyć);
   - ☞ aktywność (należy opisać tryb życia);
   - ☞ palenie papierosów (podać, czy badana osoba pali papierosy).
5. Podsumowanie:
   - ☞ napisać wnioski dotyczące stanu zdrowia badanych osób (*Jakie zmiany w życiu zalecisz rodzicom i dlaczego?*);
   - ☞ opisać problemy, jakie wystąpiły podczas realizacji projektu, i podać sposoby ich rozwiązania.
6. Za zmobilizowanie rodziców do zrobienia badań poziomu cholesterolu i trójglicerydów ocenę za projekt podnosi się o jeden stopień (można uzyskać ocenę celującą).
7. Termin realizacji projektu:
   do końca …… r.; rezultaty pracy należy przynieść do dnia …..…… .
8. Terminy konsultacji:
   data ……....., godzina ……..…..., sala nr ……..... .

AUTOR: Bogusława Breitkopf

KLUB NAUCZYCIELA uczę.pl

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Załącznik nr 4. Podstawy prawne dotyczące realizacji przedmiotu *Edukacja dla bezpieczeństwa*

☞ Konstytucja RP. Art. 5:
Rzeczpospolita Polska zapewnia bezpieczeństwo obywateli.

☞ Kodeks pracy. Art. 237 nakłada na Ministra Edukacji Narodowej obowiązek wprowadzenia zagadnień związanych z bezpieczeństwem do programów nauczania.

☞ Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony RP. Art. 166:

1. Uczniowie szkół podstawowych i szkół ponadpodstawowych: liceum ogólnokształcącego, technikum i branżowej szkoły I stopnia, z wyjątkiem uczniów szkół dla dorosłych, podlegają obowiązkowi w zakresie edukacji dla bezpieczeństwa.
2. Edukacja dla bezpieczeństwa jest obowiązkowym przedmiotem nauczania, w wymiarze jednej godziny tygodniowo w cyklu kształcenia.
3. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych oraz Ministrem Obrony Narodowej, określi, w drodze rozporządzenia, sposób realizacji edukacji dla bezpieczeństwa, z uwzględnieniem możliwości organizowania obozów specjalistycznych.

☞ Kodeks karny. Art. 162:

§ 1. Kto człowiekowi znajdującemu się w położeniu grożącym bezpośrednim niebezpieczeństwem utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu nie udziela pomocy, mogąc jej udzielić bez narażenia siebie lub innej osoby na niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Nie popełnia przestępstwa, kto nie udziela pomocy, do której jest konieczne poddanie się zabiegowi lekarskiemu albo w warunkach, w których możliwa jest niezwłoczna pomoc ze strony instytucji lub osoby do tego powołanej.

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

☞ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 czerwca 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu realizacji edukacji dla bezpieczeństwa (Dz. U. z dnia 26.06.2017 r., poz. 1239):

§ 1. W rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 209 r. w sprawie sposobu realizacji edukacji dla bezpieczeństwa (Dz. U. poz. 1131) § 2 otrzymuje brzmienie:

„§ 2. W czasie:

1) ferii zimowych – dla uczniów kl. VIII szkoły podstawowej lub klasy I szkoły ponadpodstawowej: branżowej szkoły I stopnia, liceum ogólnokształcącego lub technikum lub
2) ferii letnich – dla uczniów, którzy ukończyli klasę VIII szkoły podstawowej lub klasę I szkoły ponadpodstawowej: branżowej szkoły I stopnia, liceum ogólnokształcącego lub technikum

– mogą być organizowane specjalistyczne obozy szkoleniowo-wypoczynkowe z zakresu edukacji dla bezpieczeństwa na zasadach określonych w przepisach ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2016 r. poz. 1943, 1954, 1985 i 2169 oraz z 2017 r. poz. 60 i 949) dotyczących wypoczynku organizowanego dla dzieci i młodzieży."

§ 3. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 1 września 2017 r.

☞ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (Dz. U. z dnia 24 sierpnia 2017 r. poz. 1575):

§ 11. Kwalifikacje do prowadzenia zajęć edukacyjnych w zakresie udzielania pierwszej pomocy w szkołach i placówkach, o których mowa w § 3 ust. 1, § 4 ust. 1, § 10 i § 15–17, posiada osoba, która legitymuje się zaświadczeniem potwierdzającym posiadanie przygotowania do prowadzenia zajęć edukacyjnych w zakresie udzielania pierwszej pomocy, uzyskanym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 8 ust. 5 ustawy z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz. U. z 2016 r. poz. 1868 i 2020 oraz z 2017 r. poz. 60).

☞ Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym. Art. 8.5: Minister właściwy do spraw zdrowia, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw oświaty i

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

wychowania, określi, w drodze rozporządzenia, zakres wiedzy i umiejętności niezbędnych do prowadzenia zajęć edukacyjnych w zakresie udzielania pierwszej pomocy, tryb ich nabywania oraz wzór zaświadczenia potwierdzającego posiadanie przygotowania do prowadzenia zajęć w zakresie udzielania pierwszej pomocy, mając na celu zapewnienie właściwej ich realizacji.

☞ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 26 sierpnia 2009 r. w sprawie przygotowania nauczycieli do prowadzenia zajęć edukacyjnych w zakresie udzielania pierwszej pomocy:

§ 1. Rozporządzenie określa:

1) zakres wiedzy i umiejętności niezbędnych do prowadzenia zajęć edukacyjnych w zakresie udzielania pierwszej pomocy;
2) tryb nabywania wiedzy i umiejętności niezbędnych do prowadzenia zajęć edukacyjnych w zakresie udzielania pierwszej pomocy;
3) wzór zaświadczenia potwierdzającego posiadanie przygotowania do prowadzenia zajęć edukacyjnych w zakresie udzielania pierwszej pomocy, zwanego dalej "zaświadczeniem".

Przedmiotowe szkolenia mogą być włączone do planów pracy poszczególnych placówek doskonalenia nauczycieli, które będą realizowały kursy, a w przypadku form odpłatnych dla nauczycieli mogą być finansowane ze środków wyodrębnionych w budżecie tych jednostek, zgodnie z art. 70a ust. 1, ustawy z dn. 26.01.1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 z późn. zm.).

☞ Standardy udzielania pierwszej pomocy wg ERC (Europejskiej Rady Resuscytacji) oraz KRR (Krajowej Rady Resuscytacji) z dnia 15 października 2015 r.

☞ Uzgodnienia Europejskiego Centrum Referencyjnego z ERC w sprawie zmian wykonywania pierwszej pomocy, ogłoszone przez Czerwony Krzyż w Europie w dniu 18 września 2007 r.

☞ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz. U. z 2016 r. poz. 1943, z późn. zm. z dnia 16 sierpnia 2017 r.).

uczę.pl © Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Rozporządzenie określa szczegółowe warunki i sposób oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów w szkołach publicznych dla dzieci i młodzieży oraz słuchaczy w szkołach publicznych dla dorosłych, o których mowa w art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59 i 949), zwanej dalej „ustawą – Prawo oświatowe".

§ 12. Ocenianie bieżące z zajęć edukacyjnych ma na celu **monitorowanie pracy ucznia** oraz **przekazywanie** uczniowi **informacji o jego osiągnięciach edukacyjnych** pomagających w uczeniu się, poprzez wskazanie, **co uczeń robi dobrze, co i jak wymaga poprawy oraz jak powinien dalej się uczyć.**

AUTOR: Bogusława Breitkopf

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne